

בצאת ישראל 5

מסלולים | מעיינות | נחלים

אותאם לכך האשפה

תודות:

תודה ענקית למורי הדרך ומדריכי הטיוולים הרבים ששיתפו פעולה ובזכותם מוסף הטיוולים יצא לאור:

"מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע.
לרכישה חפשו בגוגל: מסלוליוש.

בית ספר שדה גוש עציון 02-9935133

ישי סלומון, מורה דרך ומחבר הספר "במרחק נגיעה מירושלים" - 30 אתרי נוף, מעיינות ותצפיות, במרחק 30 דקות מירושלים. למסלולים נוספים והזמנות של הספר שלחו הודעה למספר 050-8224604

אתר הטיוולים נלך
www.nelech.co.il

אופירה קרקובר, מורת דרך מוסמכת:
ofirak@gmail.com, דוא"ל 052-3449446

קרן חמיאל, אתר בצד הדרך
baderech.blog

אשכולות - מרכזי הסיוור והתודעה של ישראל
eshkolot.org

מדריך הטיוולים אביתר ליכטמן 054-7728242

מו"ל: החברה היהודית להוצאה לאור בארץ ובתפוצות בע"מ

עורך ראשי: יוחאי דנינו

ציילומים: יום ליום, אהרון גץ, ישי סלומון, מועצת יש"ע, יוסי דוד, יורם שפיר, דניאל ונטורה, אופירה קרקובר, אתר נלך, קרן חמיאל, בית ספר שדה גוש עציון, אשכולות, אורי מאור, מוא"ז מטה יהודה, אביתר ליכטמן, ויקפדיה, יעקב שקולניק קק"ל.

לפניות, הארות והערות:

editor@yomleyom.co.il

או במהדורה הדיגיטלית לחצו כאן

אין המערכת אחראית לתוכן האתרים ולפעילויות המבוצעות בהם, וכל האיש הירא יעשה את הבדיקות הנדרשות. בתקווה שלא תצא תקלה תחת ידינו.

לשמור על העולם: מהפכת הטבע של עמותת 'צלול'

במסלולי טיולים, בחופי ים ואיפה לא - תמיד תראו פסולת חד פעמית מושלכת על הקרקע, ומחקר בינלאומי הוכיח כי מאות אלפי בעלי חיים מתים בשנה כתוצאה מעיכול חלקיקי הפלסטיק | מנכ"ל עמותת 'צלול' מאיה יעקבס מבקשת לחדד את המסר: קיבלנו עולם נקי, צריכים לשמור עליו נקי

שחיי הנחות שלהם עולים בבריאות שלנו ובחיי המוני בעלי החיים בים וביבשה. השמירה על בריאות ילדנו צריכה לכלול גם הפסקת שימוש בכלים מפלסטיק חד פעמי. בכלל, חייבים להגן על הסביבה מפני אינספור גורמי זיהום. כבר היום אלפי אנשים חולים במיני מחלות אימונת שנגרמות מסביבה מזוהמת, ואם נשמור על הסביבה, נשמור גם על עצמנו.

אוטונום כלום יוצאים לחופשה בחביב הארץ, מה המסר שלכם לציבור?

המסר הוא שהדבר בידים שלנו. יש לנו כדור הארץ אחד ועולם אחד, ואנחנו אהובים לטייל לראות את הארץ. אף אחד לא נהנה לראות את הטבע משותף. יש לנו אחריות כלפיהם, כלפי לידנו והדורות הבאים אחרינו. וכלפי בעלי החיים שהם יציר כפיו של ה'קב"ה', אומרת יעקבס להוסיף: 'כל מקום שאנחנו מטיילים, עלינו לאסוף את האשפה אחרינו. קיבלנו את הארץ לעובדו ולשמרה ויש לנו אחריות עליה. לכן יש להתאמצ למצמצם את השימוש בחד פעמי ולהדריך כלים רב פעמיים.

מנשים חרדיות שאני מכירה גיליתי שבשנים האחרונות הן מעדיפות לערוך את שולחן העשת במפות בד ומעצבות שולחן יפפה, שלא מבייש אולמות אירועים, בעזרת כלים 'אמיתיים'. כך הן גם נוהגות משולחן שבת מסכד ויפה וגם שמרות על העולם."

בני-אדם, ועד לגוף האדם. השאריות הללו מגיעות אלינו מהכלים החד פעמיים, וגם ממלאים ים ומוגים. חלקיקי מיקרו-פלסטיק נמצאו אפילו בגופו של אימהות מניקות ובשליה של מעוברות. הפלסטיק עשוי מנפט והוא מכניס לגופנו מחלות ופוגע במערכת ההורמונלית. כלומר, הפלסטיק מזדה את גופנו ואת עולמנו."

'מיליוני טונות של פלסטיק מגיעים לים כל שנה, אומרת יעקבס. 'מומחים קובעים, שאם לא נשנה הרגלים, תוך 30 שנה, יהיה יותר פלסטיק בים מבעלי חיים. מדובר במכה בינלאומית מאוד תמורה, שגבול העולם מתאמצים להילחם בה. רק לאחרונה עבר בגרמניה חוק שאוסר להשתמש בפרכי פלסטיק חד פעמי - אצלנו, כסות, סכינים, שקיות ועוד. בארץ, כמיות הפסולת מסבכות וממלאות את כל אתרי הרטמנה והמזבלות.

לדברי יעקבס, בעידן הקורונה חלה התמרה בשמעותיות בתופעה, שמוסיפה לאיום העולמי. 'בעיית הפלסטיק רק החמירה בתקופת הקורונה, כי הכלים החד פעמיים נתפסו כניטריים יותר. תוספי על זה את מיליארדי המסכות החד פעמיות והכפפות שמשולכות בעולם בכל יום, ואנחנו במכת פסולת בינלאומית אימהה.

אתם פועלים דווקא במישור ההימ?

'בבסיס שלנו, אנחנו מתמקדים בהגנת הים והנהלים מפני זיהום שונים, כולל פלסטיק, אנחנו מתמקדים במניעת וצמצום זיהומים, לפני שמגיע לים'. אומרת הגב יעקבס. 'במסגרת פעילותנו, אנחנו שמים דגש גדול על הסברה. אנשים לא קולטים

ברגע שתקראו את הכתבה שלפניכם, התחיליים שעומדים ביפנת החדר כבר מוחלטים עד להפתק בשלל המצרכים שחדשים בשביל לצאת לחופשה מפנקת. טב בגדים חילופיים, נעלי שטח מאסיביים, תרמוסים קרים. וחד פעמי, כן, שלל מוצרי פלסטיק שמסודרים אצלכם בסדר מופתי: החל מכל סוגי הצלחות והכוסות, וזלה גם בקעות ולפתניות שישבאו גם הם ליד שימוש בעוד יום או יומיים, כאשר תסימו מסלול קשה באחד מהרי האפוק, השמש כבר תשקף ואתם תחפשו פינה שקטה בשביל לפתוח מנגל באווירה לילית, אתם תפרסו מפה חד-פעמית על שולחנות העץ, תערכו את כלי-האוכל ותשבנו לאכול בנות.

כשתצאו מהמתחם, כמובן אחרי שהשבתם אותו לקומתו, תהיו שבעים ורגועים. לא כן בעלי החיים שינסו ללקק את השאריות הברשיות מהצלחות, וילעסו גם את הפלסטיק. 'הנטישה של שימוש בפלסטיק חד-פעמי, הוא בעיה בינלאומית גדולה מאוד שהורגת מאות אלפי בעלי חיים בעולם בכל שנה, אומרת מנכ"ל עמותת 'צלול' מאיה יעקבס, עמותה הפועלת לשמירה על הים, נהלים ומים מזוהמים שפכים, תעשייה ופלסטיק. 'הם מסובכים בתוך שקיות ונתחמים או בולעים את הפלסטיק, וכך קיבתם מתמלאת וצורת החיות שובע מזוהם, שסכופו של דבר הורגת אותם. הפלסטיק לא נעלם ולא כלו, אלא מתחלק לחלקיקים קטנטנים שנקראים מיקרו-פלסטיק, אותם מצאו החוקרים בכל פינה בכדור הארץ, מקרקעית האוקיינוסים, במקומות בלי מגע

מעיין בשביל החמישה בשדמות דבורה

חתי יש מיים: כל השנה

עומק: עד חצי מטר

פיקניק: יש קצת מקום

מפת סימון שבילים: 2

מרחק מהרכב: 50 מטר

מכיוון עפולה, אחרי שנעבור את כפר תבור נראה את הפנייה לישוב. ניסע בכביש הגישה כחצי ק"מ עד שנגיע לרחוב הראשי של שדמות דבורה ונפנה שמאלה (זו הפניה הראשונה - בצומת יש טרקטור ירוק בערך בשעה "11" שלה). ניסע ברחוב הראשי כ 800 מ' שבסופם הכביש מתעקל טיפה שמאלה ונפנה ימינה לדרך עפר עם שילוט "בשביל החמישה - מעיין שדמות דבורה". השילוט ילווה אותנו עכשיו עד לחניית המעיין.

לאחר מכן ניסע בשביל כ 300 מ' ונפנה ימינה עם השילוט. ניסע בין מטעי הזיתים עוד כ 300 מ' ונפנה לפי השילוט ימינה שוב. ניסע בשביל בין המטעים כחצי ק"מ וכשנגיע לצומת מי נפנה בה שמאלה באיזור זה ישנו סימון שבילים אדום על אחד העמודים ולאחר כ 150 מ' נוספים נגיע לרחבת החנייה של מעיין שדמות דבורה - בשביל החמישה.

מעיין שדמות דבורה שופץ לזכרם של חמישה לוחמי צה"ל שנהרגו במבצע צוק איתן וניתן לו שמו החדש - מעיין בשביל החמישה.

אתר מעיין "בשביל החמישה" בשדמות דבורה נחנך בניסן תשע"ה - 27/5/2015 לזכרם של חמישה חיילים צה"ל שנהרגו בקרב ליד קיובץ נחל עוז במבצע צוק איתן. שמות החמישה: רז שניא, ישי שור, דוד דרעי, דניאל קדמי ונדב ריימונד ה"ד. בסמוך לבריכה נקבעה אבן זיכרון עם שמותם ועל מבנה המשאבון הישן של המעיין נקבע שלט זיכרון.

מה יש באתר מעיין בשביל החמישה? בריכה רדודה כחצי מ' עומק בצורת מחומש, אורך כל צלע כמטר וחצי, שהמים הגולשים ממנה זורמים לתוך פלג נחמד.

איך מגיעים למעיין בשביל החמישה בשדמות דבורה? ניכנס לשדמות דבורה מכביש 767. אם הגענו

מתי יש חיים: כל השנה

עומק: כחטר

פיקניק: יש קצת מקום

מרחק מהרכב: כחצי

קילומטר

נראה משמאל לכביש חורשת ברושים ואחרי שנעבור אותה נראה מימין מפרץ חניה.

נשאיר את הרכב במפרץ החניה (מומלץ לא להשאיר חפצים יקרים), נפתח את השער בגדר (לא לשכוח לסגור) ונצעד בשביל היוצא מהמפרץ בירידה קצת תלולה בהתחלה ואחרי כן מתונה.

אחרי כ-100 מ' נפנה שמאלה עם השביל - שבהתחלה עובר בתוך חורשת הברושים ומסתיים בקטע חשוף לכיוון הבריכה של עין חרמון שמוביל עד לבריכה של עין חרמון.

הערה: התחתית של עין חרמון קצת בוצית ולעיתים יש דיווחים על עלוקות במים.

עין חרמון הינו מעיין הנובע לתוך בריכה ליד הישוב נמרוד מול נוף מדהים. המימדים של הבריכה בעין חרמון הינם בערך כ-3x2 והעומק כמטר וקצת. המים בבריכה קרים מאד והאטרקציה האמיתית במקום הינה הנוף והאווירה ולא דוקא הכניסה למים.

הבריכה של עין חרמון נמצאת ליד כביש הגישה לישוב נמרוד.

איך מגיעים לשם?

עולים לרמת הגולן עם כביש 99 (הכביש שמתחיל בצומת גיבור ועובר בדרך ליד הבניאס) בצומת מפל סער פונים שמאלה בגשר שמעל נחל סער לפי השילוט לנווה אטי"ב - לכביש 9898 ואחרי כ-850 מ' נפנה שמאלה לפי השילוט לישוב נמרוד. כחצי ק"מ לאחר שפנינו

חתי יש מיים: כל השנה
 עומק: כ 60 ס"מ עקב
 פעילות הנמכה של הרט"ג
 - יש פוטנציאל של 1.6 מ'
 אם פתח המים נסתם
 פיקניק: יש מקום
 מרחק מהרכב: כקילומטר
 (ברכב גבוה ניתן להגיע עד
 לשער)

עוברים את גובה ה-60 ס"מ.

גודלה של הבריכה שבה נאגרים מימיו של עין שוירח (עין שריר) לשעבר הינו כ 2x10 מ' ועומקה כ 60 ס"מ בעקבות פתח שפתחו אנשי הרט"ג בדופן הבריכה בקיץ 2014.

מומלץ לשבת בשקט במתחם של עין שוירח ולהקשיב לדו חיים מסביב ולהתנתק מהעולם.

מהשביל לעין שוירח יש נוף מדהים ובתחילת החורף יש באיזור פריחה רבה של סתונית ונרקיסים.

עין שוירח (ששמו הקודם היה עין שריר) הינו מעיין הנובע לתוך בריכה במדרונות רמת הגולן.

עין שוירח הינו מעיין הנובע לתוך בריכה. הבריכה המקורית של המקום נבנתה ע"י פרסים בהאים תושבי הכפר סמארה (היכן שנמצא היום קיבוץ האון) כדי לאגור בה את מי המעיין ולהשתמש בו להשקיית שדותיהם. הבריכה נסתמה במהלך השנים ובשנת 2000 החל ירח פארן בשיקומה (על פי השלט שבמקום)

בקיץ 2014 שונה מבנה הבריכה ע"י אנשי החברה להגנת הטבע ועכשיו המים יוצאים ממנה כשהם

פארק הזהב

עונה מומלצת: אביב,
 קיץ, חורף כדי לראות את
 הנחלים זורמים
 מפת סימון שבילים: 1
 נקודת הגעה: פארק
 הזהב
 מרחק מהרכב: עד השער

קרית שמונה.

בחלקו הדרומי של פארק הזהב ישנו מתחם הקרוי "הגונגל" בכי ילדי קריית שמונה בו ישנם שביים צרים, צמחיה שבוכה ופולגים רבים הזורמים בסמוך לשביל ואשר את חלקם נחצה על גבי גשרונים.

בקצה "הגונגל" נראה את הפלג המזרים את נביעת מעיין עין זהב לבריכות שליד מבנה המסגד וסמוך לפלג מספר מתקני משחק.

פארק הזהב נמצא בקריית שמונה מול האצטדיון העירוני - ברח' הירדן.

פארק עירוני סביב נחל, מסגד משוקם ושרידי מעברה. בפארק עין זהב ישנן מס' נקודות עניין.

בחלקו הצפוני של הפארק ישנה בריכה הגדולה ורדודה בה הילדים נהנים לשכשך (שימו לב - הכניסה של ילדים למים באחריות הוריהם!)

ליד הבריכה ישנו המבנה המשוקם של המסגד של הכפר חלסה שהיה במקום עד קום המדינה - כיום המבנה משמש כמוזיאון המקומי של קריית שמונה. אם נחצה את הבריכה על פני האבנים - נוכל להגיע למתחם מגודר ובו פחונים ששימשו את תושבי הראשונים של

נלך - מסלולי טיול, מעיינות, מקומות אירוח ואטרקציות

ליצירת קשר חייגו: 050-8421043 דוא"ל: editor.nelech@gmail.com

"בנערינו ובזקנינו נלך"

ברוכות השכוי ועין יקים

מים: כל השנה, בשנים
 שחונות בריכות השכוי
 מתייבשות
 עומק: עד חטר
 פיקניק: אין מקום
 מפת סימון שבילים: 3
 מרחק מהרכב: כ-2.5 ק"מ

של תעלות ותחנות כח ישנות, ובוסתנים שמתוחזקים ע"י אנשי הרשות.

איך מגיעים?

ניתן להגיע דרך שמורת נחל עמוד (כניסה בתשלום) - צעידה של כחצי ק"מ לכל כיוון עם השביל של השמורה (העלייה תלויה בדרך חזרה). דרך נוספת להגיע לעין יקים הינה דרך שביל ישראל - לחנות בחניון הפיתול - לפני העליה למירון ומשם לצעוד על התוואי של שביל ישראל - דרך נחל מירון ולאחר כ 2.5 ק"מ של צעידה על תוואי השביל - במגמת ירידה יחסית נוחה נראה את עין יקים מימין לנו. אם נרצה לבקר גם בעיינות שכוי - נמשיך לצעוד עוד כחצי ק"מ עם הסימון.

עין יקים הינו אחד המעיינות השופעים בחלקו העליון של נחל עמוד.

מה יש בעין יקים? נביעה שנופלת לתוך בריכה מעל מפל בגובה מטר שזורים בשצף גם בסוף הקיץ. בריכה גדולה מוצלת (בערך 4x4 מ') עם מים קרים והרבה צל מסביב. בתוך הבריכה שמימה צוללים לפני שנכנסים בני האדם שוחים דגים רבים.

בבריכות השכוי יש בדי"כ מים בגובה 20-40 ס"מ כאשר בסוף הקיץ מפלסן יורד. מימיהן צלולים וקרירים והילדים יהנו לשכשך בהן.

בדרך לבריכות השכוי ניתן לראות בוסתן ומערכת

עין פוריה - עין קדש

מים: עד אמצע הקיץ

בד"כ

עומק: כחטר בנקודה הכי

עמודה

פיקניק: קצת מקום

מרחב מהרכב: כ-50 מטר

המוסיפים המון לאווירה הפסטורלית שישנה באיזור בזכות הנוף המהמם של הכנרת והאוויר הנהדר. מעל המפלים של בריכת עין פוריה ישנו מצפה נוסף לנוף עם סככה מעליו.

איך מגיעים? אם הגענו מהמרכז על כביש 65, כשנגיע נפנה מהרחוב הראשי של כפר תבור לכביש 767, נאפס את מד המרחק ואחרי כ 16 ק"מ נפנה שמאלה למושב פוריה - כביש 768. נסע ישר כ 3 ק"מ ונפנה ימינה לרח' השררה כביש 767. ניסע במורד בזוויות, ונהנה מהנוף המדהים כ 1.3 ק"מ עד שנראה פניה ימינה לעין פוריה. נפנה בשביל העפר כחצי ק"מ עד שנגיע לעין פוריה.

אם אנו מגיעים מהכנרת - ניסע לכיוון צומת כנרת, ונפנה לכיוון כביש 767 ואחרי כ 4.5 נראה פנייה שמאלה לדרך העפר שתוביל אותנו לעין פוריה.

עין פוריה הינו מעיין הנמצא בליבה של פינת חמד מעל הכנרת.

יש הסוברים שעין פוריה היה איזור שטחי הכינוס של כוחותיהם של ברק בן אבינועם ודבורה הנביאה כמתואר בספר שופטים (פרק ד, פס' א-ו). שמו של עין פוריה בערבית הינו עין אל מאלחה על שם המליחות של מימיו.

עין פוריה הינו מעיין רדוד יחסית - פחות ממטר עומק וגודלה של הבריכה אליה מתנקזים מימיו הינה כ 4X3 מ'. לאחר שנים רבות של הזנחה באיזור, הקרן הקיימת, בסיוע תרומות, שיקמה את כל המתחם של עין פוריה, ניקתה וסידרה את בריכות המים היפות ואמת המים המובילה את מי הנביעה אליהן, וגם אירגנה מתחם פיקניקים ובו שולחנות וספסלים לטובת המבקרים במקום. כמו כן ישנם באתר עין פוריה מס' עצי דקל וגשונים מעל פלגי המים

מים: כל השנה
 עומק: עד 70 ס"מ
 פיקניק: שפע של מקום
 מהרחב מהרכב: צמוד
 למעיין

המים לבריכה). הנקבה ארוכה ומצריכה הליכה שפופה, ופנס. ראש בתוך הבריכה יש מים בגובה חצי מ' בערך - מומלץ לצעוד בה עם סנדלים/נעליים מתאימות. בחורשת האקליפטוסים הסמוכה לבריכה ישנם שולחנות פיקניק רבים להנאת המבקרים הרבים במקום.

איך מגיעים? עין יזרעאל נמצא סמוך לכביש 675. איך מגיעים לשם? אם מגיעים מכיוון כביש ואדי ערה - נפנה מזרחה (ימינה אם הגענו מהמרכז) לכביש 675. ניסע בכביש כ-11.6 ק"מ עד שנראה פניה שמאלה לשביל עפר עם סימון כחול ובאופן חורשת אקליפטוסים. נפנה שמאלה וניסע בדרך העפר, הדרך פונה בחדות ימינה אחרי זמן קצר ולאחר כחצי ק"מ של נסיעה נגיע לחורשת האקליפטוסים שלמרגלותיה נובע עין יזרעאל.

מקורות המעיין שופע כל השנה (הם מזרימים לתוך הנקבה מים מליחים מבאר נבות הנמצאת סמוך למקום) החורשה ליד עין יזרעאל נקראת "חורשת צבי" - על שמו של צבי כרמלי שנהרג במקום בקרבות במלחמת השחרור בט"ו באדר תש"ח. במקום ישנו שלט זיכרון.

עין יזרעאל נובע לתוך בריכה גדולה מאד ויחסית רדודה בעומק של כ-60-70 ס"מ במקומות הכי עמוקים שמצאנו שם. במרכז הבריכה ישנו אי ובמרכזו בית משאבות באמצעותו נשאבו מי המעיין בעבר. ניתן להגיע אל ה"אי" ברגל דרך המים או באמצעות אבנים המונחות בבריכה.

ליד הבריכה של עין יזרעאל ישנה הניקבה שדרכה זרמו המים בעבר אל הבריכה (פתח הנקבע נמצא בסופה של התעלה שמוליכה את

יש המשערים שעין יזרעאל הינו המקום שתואר בספר שמואל בתחילת פרק כ"ט - פס' א' כמקום בו התכנסו פלישתים לפני מלחמתם בישראל בימי שאול (המלחמה בה מת שאול לבסוף המתוארת בפרק ל"א) - "ויקצו פלישתים את כל מחניהם אפקה וישראל חונים בעין אשר ביזרעאל"

המבנה ההרוס שנמצא במרכז של הבריכה ההינו השרידים של בית המשאבות ששימש בעבר לשאיבת מימיו של עין יזרעאל. הנקבה הנמצאת סמוך לבריכה נחפרה בימי המנדט כדי להגביר את שפיעת המעיין.

במפות מהעבר נקרא המעיין "עין אל מות" המעיין המת, היות שבשנים מעוטות משקעים לא היה נובע והבריכה היתה מתייבשת, אולם החל משנת 2009, הודות לפעילות

עונה מומלצת: כל השנה

מים: יש

מרחק מהרכב: עד השער

לזכרו של רס"ן צפיר בר אור ז"ל, מפקד בגולני שנפל בצוק איתן. המסלול מושלם למשפחות שרוצות לטייל בימים חמים במיוחד" מסביר אורי מאור מנכ"ל מרכז "בשבילנו" של "אשכולות".

איך מגיעים? ניסע בכביש 90 עד לצומת מחנים, כאן נפנה מזרחה אל כביש 91 לכיוון רמת הגולן. לאחר כ 11 ק"מ נגיע אל צומת גדות, נפנה שמאלה לכביש 918, מימינו אתר ההנצחה למושבה החרבה "משמר הירדן", נמשיך בכביש זה עד שנראה שלט הפניה לדרדרה, כאן נאפס את מד האוץ של הרכב. אחרי נסיעה של כ 4.8 ק"מ נגיע לפנייה ימינה לעין תינה, נאפס את מד האוץ שוב ולאחר כ 900 מטר נתחיל להאיט לקראת פנייה ימינה לשביל עפר שתהיה עוד כ 50 מטרים.

נפנה בשביל העפר, לאחר כ 100 מטרים נעבור בזוויות את מעבר הבקר ולאחר כ 100 מטרים נוספים נגיע לרחבת חנייה קטנה במרכזה כיכר, ומימינה נראה את שערה של הטחנה שהייתה במקום - טחונת א-דרבשייה.

לסולם שיוביל אותנו לגג התחנה. על גג נפסע באמת המים שמובילה את מי עין דבשה לכיוון התחנה.

נצעד בזוויות במים ונאחז בצגדרות שנבנו שם בשנים האחרונות, עד לקצה הגג ונבחין שם בפתח דרכו יורדים המים לכיוון גלגלי התחנה. לאחר שנתרשם מהנוף המרהיב ומהמים הצוננים (וניתן גם להביט אל התחנה מלמעלה) נפסע חזרה לכיוון הסולם, נרד מהגג ונפסע לצידו השני של המבנה, נבחין שם בקשת נמוכה ואם ניכנס בעדה נבחין בגלגלי התחנה (שכיום אינם פעילים).

לאחר שנצא מהמבנה נוכל לצעוד במורד הפלג לכיוון הכביש, ובחזרה וליהנות משפע המים והצמחייה (הזוויות משיחי הפטל הדוקרניים) או לחילופין לחזור לרכב ולהמשיך בדרכינו.

מדובר במסלול מים קצר המשלב הליכה במים זורמים וברובו מוצל תחת הצמחייה הטבעית והיפה. השיא של המסלול הוא ההגעה לטחנת קמח עתיקה ויפה שפעלה מימי המעייין. "בעין דבשה יש מעין שופע המזין נחל מדהים ומוצל שמלא במים ובריכות רדודות. לפני כמה שנים המעין שופע

עין דבשה הינו מעיין שזורם בעוז ושרידיה של טחנת קמח שהופעלה ע"י מימו.

בתקופה העות'מנית היתה באיזור בעין דבשה טחנת קמח שהופעלה ע"י זרמם השופץ של המעיינות שבאיזור - טחנת א-דרבשייה, עם השנים נהרסה הטחנה, ושופצה מחדש באמצע שנות ה 80 של המאה הקודמת ע"י עידו יעקבי מקיבוץ גונן. כיום מתוחזק המקום ע"י קבוצת "שומרי הנחל" מבית הספר האיזורי.

מזרחית לטחנה, על תל דרבשיה, היה מוצב שחלש על כל האיזור שממערב לו באש בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים. כשקו הגבול היה באיזור התחנה. לאחר שנחנה את הרכב נפסע בשביל שבין הצמחיה השופעת (ומימין לשלט המסביר על פעילותם של "שומרי הנחל" לטובת המקום) לכיוון התחנה. נכנס מבעד לקשת הכניסה המרהיבה ונוכל להתרשם ממפלסה הפנימי. במקום קיימת סוכת גפנים שמצילה על חלק משטח התחנה בקיץ.

לאחר מכן נצא מפתח התחנה ונצעד ימינה (מזרחה - לכיוון הגולן) בשביל הצמוד למבנה התחנה, עד שנגיע

נקודת הגעה: עין יבקע

חיס: יש

רמת קושי: קלה

סותאם למשפחות: כן

נגישות: כן

ולהוליך אותם בעזרת אמה בנויה, אל טחנות הקמח במורד הנחל. מי המעיין צלולים ומזמינים עם מדרגות נוחות המאפשרות כניסה קלה ונעימה - אך חשוב לזכור כי המקום אינו אתר רחצה מוסדר והכניסה למים והרחצה בהם באחריות המטיילים בלבד! (ייתכן זיהום במי המעיין).

איך מגיעים? בוויז "עין יבקע". ולמי שאין, במחלף זרזיר נפנה לכיוון כעביה וניסע כ-5 ק"מ עד המעיין (רבע שעה) כאשר הקטע האחרון של 700 מטרים הוא על דרך עפר נוחה העוברת בין חורשת אלונים מימין למטעי עצי זית משמאל - עד למעיין, אליו ניתן להגיע עם הרכב ממש בסמוך.

עין יבקע נקרא גם מעיין הסוסים כיוון שמרוב שהוא גדול היו באים לנקות את הסוסים בעבר ולמעשה, ניתן לראות שם גם היום לא מעט רוכבי סוסים שעוברים באזור, מספר אורי מאור מנכ"ל מרכז "בשבילנו" של "אשכולות".

מדובר במעיין גדול מאוד עם מים צלולים אשר נובע באפיק נחל ציפורי וממש ממנו אפשר להמשיך ללכת לאורך המים הזורמים ואז לחזור חזרה למעיין. מתאים למשפחות.

המעיין הינו גדול ויפה הנובע בכל ימות השנה בתוך בריכת מים קדומה וגדולה. את המעיין תוחמים קירות מהתקופה הרומאית שעזרו לרכז את מי הנביעה

הירדן ההררי - גשר כפר הנשיא

מרחק מהרכב: עד

המקום

רמת קושי: קלה

הערות: הגישה מתאימה

לרכבי 4X4 או ג'יפונים

מים: כל השנה

בחורף ובאביב, אך גם במהלך הקיץ לא תתחרטו על כך שהגעתם לשם. באחריות.

איך מגיעים? מצומת ראש פינה נוסעים מזרחה בכביש 8677 לכיוון כפר הנשיא. מעט לפני הפנייה ימינה ליישוב טובא-זנגריה ישנה פנייה שמאלה לדרך עפר בסימון שבילים כחול. פונים לדרך זו, יורדים איתה אל אפיק נהר הירדן וממשיכים איתה עד לגשר.

נהר הירדן מציע שלל מקומות לשכשוך מרענן, ואחד הקסומים שבהם הוא גשר כפר הנשיא, שנמצא מעל הנהר.

בסמוך לגשר, לצד זרימת המים החזקה, ישנה בריכת מים שאפשר להיכנס אליה לטבילה נעימה, שם תוכלו לשבת להכין קפה על גזייה ולהסתכל על המים שזורמים בעוצמה, בעיקר לאחר הפשרת שלגי החרמון

אורך המסלול: 4 ק"מ
 משך המסלול: חצי יום
 עונה מומלצת: אביב, קיץ,
 סתיו
 מים: לראותם בלבד
 מפת סימון שבילים: 4

המקום הינו אתר רשות הטבע והגנים, פתוח 8:00-17:00. כניסה בתיאום (בגלל הקורונה) ובתשלום. שירותים, מזון וסככות צל. בכניסה לשמורה תקבלו מפה, עליה מסומנים 4 מסלולים אפשריים. "מסלול הסכר" הקצר והמעגלי עובר בין מתקני מים קדומים וטחנות קמח משוחזרות, ומתאים לטיול קצר של כשעה. למעוניינים בטיול ארוך יותר, ניתן ללכת כשעה וחצי ב"מסלול האמה" הכולל הליכה חווייתית במים בתוך האמה (בעומק 45 ס"מ, הצטיידו בסנדלים או נעליים להליכה במים).

מה רואים: נחל תנינים הוא נחל איתן, הזורם כל ימות השנה. התנינים כבר נכחדו, אבל יש שפע בעלי חיים (דגי שפמנון וצבים במים, אנפות וחתולי ביצות) וצמחים (אשל, פטל וקנה על שפת הנחל, פרחי נופר צהובים בתוך המים). ניתן לעשות תצפית מעל הסכר הרומי, לראות אמות מים שנבנו כדי לספק מים לעיר קיסריה, גשר שניבנה לכבוד ביקורו של קיסר גרמניה וטחנות קמח משוחזרות מימי העות'מאנים.
 הגעה: מכביש 4 מזרחה לכביש 6531, לפני ג'סר א-זרקה ימינה עם השילוט. "שמורת טבע נחל תנינים" בוויז.

תל דור ומוזיאון המזגה

נקודת המערה: תל דור נחשולים
עונה מומלצת: כל השנה
מים: מים
דרגת קושי: קל מאוד

שהגיעו מהאיים האגאיים (יוון), ובהמשך הפיניקים, שניהם עמים של תרבות ימית. ניתן לראות שרידים של בריכות דגים, מפעל חלזונות ארגמן, שרידי מקדשים פיניקיים ששקעו בים ושרידי מבצר צלבני על החוף.

בזכות מיקומו של הגן הלאומי, אפשר למצוא לצד ההיסטוריה המקומית, גם טבע יוצא דופן, המשלב בין הים והיבשה. תל דור ממוקם בסמוך לשמורה ימית שמטרתה לשמור על בתי גידול מיוחדים, ועל בעלי החיים באזור - דגים, יונקים ימיים וצבי ים. בגלל בלייה טבעית של הסלעים על ידי הים, ובנייה ביולוגית של המסלע, נוצרו באזור טבלאות גידול הטבלאות הללו משמשות כבית גידול לבעלי חיים רבים, ביניהם חלזונות, דגים ומיני סרטנים שונים, וגם שושנות ים וצדפות. בנוסף, בתל דור חיים גם יונקים, כמו לוטרות, דורבנים, שועלים ועוד.

כיצד להגיע - רשמו בוויז "גן לאומי תל דור". למי שאין, מכביש 4, נוסעים 2 ק"מ צפונה ממחלף פורדים, פניה מערבה לכוון דור נחשולים. "תל דור נחשולים" בוויז. במקום מגרש חניה, תשלום למוזיאון המזגה מאפשר כניסה גם לחוף דור. ניתן לבקר במוזיאון, ולמעוניינים - הליכה של כ-10 דקות על החוף לתל דור. נכון לרגע זה האתר פתוח ללא תשלום לתקופת הרצה.

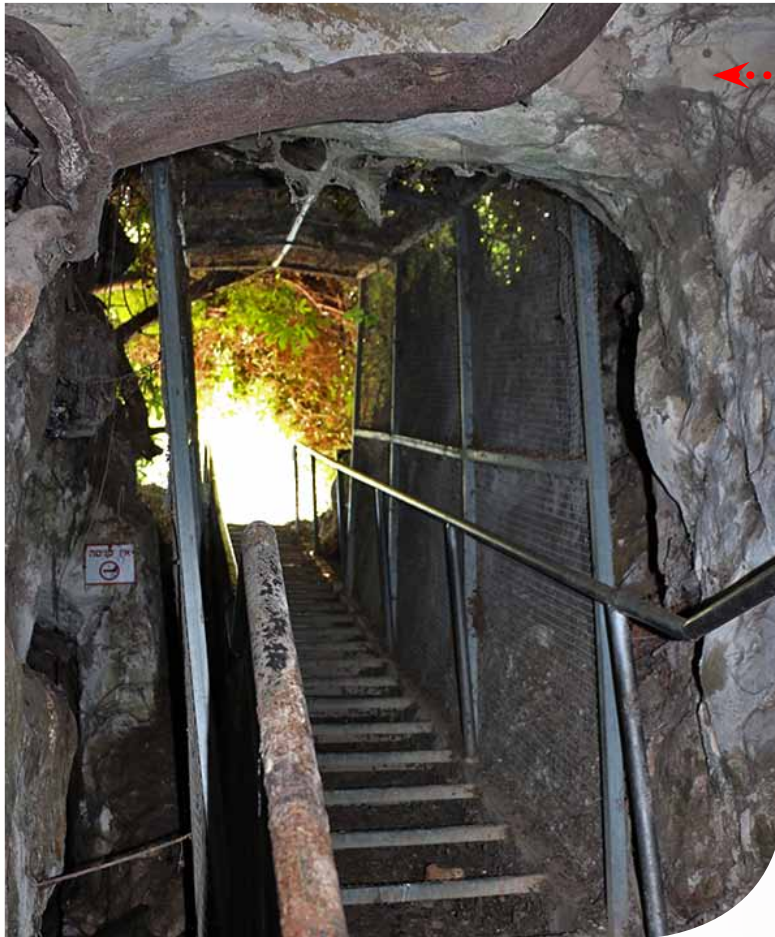
בעת ביקורכם בגן הלאומי, תיתקלו בשרידיים רבים ממגוון התקופות שאפיינו את העיר. ישנם שרידים של המספנה - שלושה תאים מלבניים, בהם אחסנו ותיקנו ספינות. ישנם גם שרידי יסודות של מקדשים גדולים שהיו באזור שבנו במאה השנייה לספירה - כל מקדש התנשא לגובה של כ-30 מטר. בנוסף, תוכלו לצפות בשרידי תיאטרון מהתקופה הרומית בקוטר של כ-60 מטר, בדומה לתיאטרון הרומי בגן הלאומי בקיסריה.

במקום היה כפר ערבי בשם טנטורה, שנכבש במלחמת העצמאות. על אדמותיו נבנו קיבוץ נחשולים ומושב דור. בחוף מפרצים טבעיים ושרידי עיר מהמאה ה-12 לפנה"ס. ב-1892 ניקנו האדמות על ידי הברון רוטשילד, והוא ייסד מפעל לייצור בקבוקי זכוכית עבור היקבים של זכרון יעקב. המפעל נכשל וננטש, והביניין שימש במשך השנים משרד לארכיאולוגים שחפרו את תל דור, ומחסן לצוללנים. כיום פועל במקום מוזיאון קטן ומיוחד על תרבות ימית. בחצר ניתן לראות עוגנים של ספינות בפנים יש מימצאים ארכיאולוגיים, תערוכות על ייצור זכוכית, על ביקור נפוליאון בארץ ועל הפקת התכלת מחלזונות ימיים. בהליכה של 10 דקות ניתן להגיע לתל דור. שם חיו "גויי הים"

תל דור ניצב על רכס כורכר בדרום חוף הכרמל ובמערבו מפרצים חוליים. זה אתר ייחודי המשלב טבע, מורשת היסטוריה, ים ויבשה.

מערב לתל פרוש הים התיכון ובסמוך לחוף ישנם שלושה מפרצים, כאשר המפרץ הדרומי והארץ מבין השלושה תחום על ידי שלושה איים קטנים היוצרים מעין לגונה.

בתל דור נמצאים שרידיה של עיר הנמל העתיקה דור שהוקמה במקום בתקופה הכנענית (לפני כ-3,500 שנה) בשל מפרציו הטבעיים של החוף, שהפכו את העיר למוקד סחר ימי שהביא לפריחתה והשפיע על תרבותה. תחילה ספינות עגנו במפרצים למנוחה לקראת המשך השיט או כ מחסה מפני סערה, וכך נולד הצורך ביישוב שסיפק לעוגנים שירותים נוספים. דור גדלה והייתה לעיר גדולה ומבוצרת, ויעידו על כך מבני הציבור, בתי המגורים הפרטיים, וכמובן, החומות הגדולות, ששרידיהן נותרו בחלקו המערבי של הגן הלאומי. העיר תפקדה עד התקופה הביזנטית, ושם היא ננטשה. שרידי התקופות השונות נתגלו בחפירות שנעשו בתל בעשורים האחרונים, ובגן נמצאו פריטים מעניינים וייחודיים. הממצאים מוצגים ב"מוזיאון המזגה" בקיבוץ נחשולים המספר את סיפורה המרתק של העיר דור.

פארק אלונה

עונות ביקור: כל השנה

רמת קושי: לכל

הקשפחה

נגישות לנכים: חלקית

מפת סיכון שבילים: 4 -

הכרמל

כניסה: בתשלום

להיכנס בליווי הדרכה מטעם המקום. הנקבה חשוכה לגמרי וכדאי ורצוי להצטייד בפנסים, בבגדים נוחים ונעליים המתאימות להליכה במים. עומק המים משתנה ויכול להגיע עד לכ-70 ס"מ. לנקבה שתי נקודות יציאה, האחת באמצע הדרך, והשנייה לאחר 200 מטרים.

הגעה: מכביש 4, מזרחה לכביש 653 לכוון בנימינה גבעת עדה, כביש 654 לכוון אביאל, 2 ק"מ לכביש 6533 לכוון עמיקם. "פארק אלונה מי קדם" בוויז.

המקום: חורשות ומקומות לפיקניק, חניון מסודר. הכניסה לניקבה בתשלום (24 ₪ למבוגר, 18 ₪ לילד), כוללת הדרכה והליכה במים (עד גובה 50 ס"מ). מומלץ להצטייד בבגדים להליכה במים ובפנסים.

פארק אלונה הוא פארק טבעי של חורש ים תיכוני, אשר משתרע ממושב עמיקם ועד בת שלמה בשטח המועצה האזורית אלונה.

בפארק, סמוך לכניסה למושב עמיקם, נמצאת נקבת המים "מי קדם" שהיא מפעל מים מהתקופה הרומית-ביזנטית, המשתרע על פני למעלה ממערכת המים קילומטרים. נקבת המים שימשה חלק ממערכת המים הקדומה המובילה לקיסריה. מערכת תת-קרקעית זו שימשה לצורך אספקת מי שתייה ומים להשקיה, והצורך במפעל מים כזה עלה כתוצאה מגידול משמעותי באוכלוסיית העיר קיסריה.

במקום נערכו עבודות שחזור, בהן שוחזרה נקבה באורך של כ-280 מטר מתוך שישה ק"מ. אל הנקבה ניתן

נקודת הגעה: רמת הנדיב
 קושי: מסלול קליל
 אורך המסלול: מסלול מעגלי
 שאורכו כקילומטר וחצי

רוטשילד הבנויה בסגנון מערות הקבורה מימי בית שני. מסיבב לגנים יש פארק טבע עם מסלולי הליכה מעגליים המסומנים בשטח ומתאימים לדרגות קושי שונות, בין שעה וחצי ל-3 שעות: שביל המעין, שביל האחוזה ושביל הנשרים. במסלולים ניתן לראות בית מרחץ רומי, חורבות אחוזה ביזנטית, בריכת מים, צמחיה עשירה ותצפיות נוף.

המקום: חניון מסודר, קיוסק ומסעדה חלבית (כשרה), שרותים. הכניסה ללא עלות. פתוח 8:00-17:30. יום ג' 8:00-16:00.

הגעה: מבנימינה או מזכרון יעקב, כביש 652, פניה מערבה לכוון רמת הנדיב. "רמת הנדיב" בוויז.

סביב קברו של הברון ורעייתו עדה משתרע שטח של כ-70 דונם של גנים מטופחים. הברון ורעייתו נקברו בגני רמת הנדיב באפריל 1954. בטקס ממלכתי של קבורה מחדש. משפחת רוטשילד דואגת לטיפוח המקום וממנת את פתיחת הגנים לקהל הרחב במשך כל השנה, ללא תשלום.

גני רמת הנדיב מהווים מוקד משיכה למטיילים ולתיירים. באזור הגנים מצויים מסלולי טיול ואתרים ארכאולוגיים. לאורך המסלול שזורים גנים לפי נושאים: גן המפלים, גן הוורדים, גן הדקלים, גן האירוסים וגן הריחות.

אפשר לטייל בגנים המוצלים וליהנות מהמדשאות ומתקני המשחקים, ולבקר באחוזה הקבר של הברון

בעמק יזרעאל יש שלוש תחנות מעניינות שעליהן אנו מחליצים, הראשונה תחנת הרכבת כפר יהושע, השנייה בית שערים והשלישית, ביקור בבית לחם הגלילית.

בית שערים

הגעה: מכביש 70 עד צומת יקנעם, כביש 722 עד צומת השומרים, פניה ראשונה שמאלה לגן הלאומי בית שערים "גן לאומי בית שערים" בוויז.

המקום: אתר רשות הטבע והגנים, פתוח 8:00-17:00. כניסה בתיאום (בגלל הקורונה) ובתשלום.

מה רואים: מקום קבורתו של רבי יהודה הנשיא, חותם המשנה. בית שערים, אחת התגליות הארכיאולוגיות המרתקות, היתה "עיר המתים" של תקופת המשנה בגליל. ניתן לבקר במערכות קברים מפוארות מתקופת המשנה והתלמוד (מאה שניה עד מאה רביעית לספירה), בה נקברו מכל רחבי הארץ וגם מחו"ל: מערת

תחנת הרכבת כפר יהושע

הגעה: מכביש 70 יקנעם לכביש 722 כפר יהושע. "אתר רכבת העמק כפר יהושע" בוויז.

המקום: אתר של המועצה לשימור אתרים. פתוח 9:00-15:00, כניסה בתשלום (מבוגר 21 ש, ילד 16 ש). חניה מסודרת ושירותים במקום.

מה רואים: כאן פעלה במשך 50 שנה תחנת אל-שמאם, אחת התחנות הראשונות של רכבת העמק המיתולוגית. באתר 7 מבני אבן בסגנון טמפלרי, קרונות ישנים של הרכבת ומגדל מים שבו נשמרו המים למילוי קטרי הקיטור. במרכז המבקרים תצוגה המשחזרת את סיפורה של רכבת העמק, כולל סרטון קצר.

הגיעו לארץ בסוף המאה ה-19 והקימו 7 מושבות, ביניהן המושבה הגרמנית בחיפה, בירושלים, בשרונה שבלב תל אביב ובגליל). כאן, בתוך יער אלוני תבור הם הקימו מושבה חקלאית מודרנית ומפותחת, ובהמשך הקימו את הישוב הסמוך, וולדהיים, היום אלוני אב"א. במרכז הרחוב הראשי נמצא בית העם, לידו מגדל המים והמחלבה. מאחורי המבנה אנדרטה לבני המשפחות שנספו בשואה. לאורך הרחוב בתי קפה, חנויות מעניינות של סבונים, תבלינים וחפצי אמנות.

חוות דרך התבלינים: ניתן לקנות במקום 700 תבלינים שונים, עשבי תיבול ופירות יבשים. במקום הדרכה ללא תשלום, סיורים וטעימות, ושולחנות קק"ל ליישיבה ואכילה מול הנוף.

דרכי הגעה: מקרית טבעון או מכביש 75, קניון "חוצות אלונים" לכביש 7513. "בית לחם הגלילית" בוויז.

ר' יהודה הנשיא, מערת המוזיאון (הכוללת מרכז המחשה) ומערת המנורה.

לאחר הביקור בבית שערים, מומלץ להמשיך בנסיעה של דקות ספורות לגבעה הסמוכה לתצפית מרהיבה על עמק יזרעאל ומורדות הכרמל, ולראות את פסל הברזנה הידוע של אלכסנדר זייד על הסוס. זייד, שהיה ממיסדי הארגון "בר גיורא" נרצח בשנת 1938 על ידי בדואי מהסביבה.

בית לחם הגלילית

מושב קסום עם בתים טמפלריים שהשתמרו, מסעדות, בתי קפה, חנויות ואטרקציות תיירותיות שונות.

משני צידי הרחוב הראשי ניצבים בתי האבן היפים שהיו הרחוב הראשי של המושבה הטמפלרית. הטמפלרים, קבוצה של נוצרים מגרמניה שהאמינו בהתיישבות בארץ הקודש,

מערות בית גוברין

משך הטיול:

דרגת קושי הטיול: קל

נגישות: חלקית

עונות: כל השנה

מה בטיול?

הגן הלאומי הוא לב לבנה של "ארץ אלף המערות" וככזה הוא מציג פלא אדריכלי קדום - אינספור מערות שנועדו למגוון רחב של שימושים והכיף האמיתי הוא שאנחנו הולכים להיכנס ולטייל בהן. המסלול הנוח ביותר עם ילדים צעירים הוא מסלול כוכבים המשלב הליכה קלה עם נסיעה ברכב. מתחילים את המסלול במתחם מתקנים חקלאיים - אלו דגמים של בית בד, גת וגורן עתיקים הממחישים כיצד הפיקו בעבר שמן, קמח ויין.

לאחר סיור קצר מתחילים לטפס על הגבעה, עליה קלילה ומתחילים לגלות את המערות... המערה הראשונה היא "המערה הפולנית" הנקראת כך בשל כתובת שחרתה בה חיילים פולנים בשנת 1943. מיד אחריה מערה מרשימה ביותר "מערת הקולמבריום" - קולמבריום הוא מתקן לגידול יונים. גידול יונים היה ענף פופלרי בתקופה ההלניסטית מכיוון שהיונים היו מקור מצויין לתזונה (בשר וביצים) אבל נעשה שימוש אפילו בצואה שלהם - למטרת דישון. יוצאים מהמערה

מערות בית גוברין - מרשה היא אחת השמורות היפות שיש באזורינו וההמלצה שלי קחו יום מלא ותהנו מהליכה בכל המערות.

מרשה נזכרת ברשימת ערי יהודה בספר יהושע (יהושע ט"ו, מד). לאחר גלות בבל ישבו עמים רבים במרשה - אדומים, צידונים, ובתקופה ההלניסטית ישבו בה אף דוברי יוונית. יוחנן הורקנוס כבש את העיר בשנת 112 לפני הספירה, תושביה התגיררו ועל-פי המסורת היא מקום מוצאו של הורדוס האדום.

בית גוברין בא במקום מרשה, ולתולדותיו יש הן מסמכים היסטוריים והן ממצאים ארכאולוגיים. במשך השנים שלטו בה רומאים וביזנטים, יהודים, מוסלמים וצלבנים, כל אחת מתקופות אלה הותירה בה את שרידיה. בתקופת המשנה והתלמוד ישבה בה קהילה יהודית גדולה, שהוציאה מתוכה תנאים ואמוראים רבים. עד מלחמת העצמאות שכן במקום הכפר הערבי בית ג'יברי, שתושביו נמלטו ממנו במהלך המלחמה.

אנה. זהו הזמן והמקום הנכונים להפסקה ופיקניק נעים בין עצי הזית כי הטויל לא נגמר יש באתר עוד המון מקומות שכדאי לראות.

התחנה הבאה היא גם אחת המוכרות והמרשימות בפארק - מערת הפעמון, המערות נחפרו כמחצבות, כנראה בתקופות הביזנטית והמוסלמית הקדומה. אלו מערות גדולות ומרשימות ביותר וההסתובבות בהן הוא חוויה.

אל תתעייפו ותמשיכו עם הרכב לתחנה האחרונה שמעבר לכביש ליד קיבוץ בית גוברין שם נמצא אמפיאטרון, מבצר צלבני ובית מרחץ מרשימים ביותר. באמפיאטרון אף הוכנסו אבירים ודמויות להמחשת המקום לילדים - דמויות עץ של המלכים ששלטו באזור ושל הצופים בקרב והגלדיאטורים, לוחות עם ספרות רומיות ועוד. מכיוון שזוהי תחנה אחרונה רבים מזדרזים או חולפים על פניה ולכן מציעה מראש - אל תוותרו השחזור מדהים ומושקע ואתם והילדים תיהנו מחוויית הלימוד בו.

יש לבדוק את הכניסה לגן הלאומי, עם רשות הטבע והגנים.

המדהימה הזאת ובמרחק קצר כבר מחכות המערות הבאות - מערת האמבטיה ומערת בית הבד - שכשמן כן הן.

בנקודה זאת יש שתי אפשרויות או לחזור לחניה ולנסוע נסיעה קצרה לתחנות הבאות או להמשיך הלאה ברגל לתחנות הבאות - מדובר בהליכה קלילה וקצרה ביותר.

בתחנה זאת, לפחות לדעת ילדיי, יש את המערות המרשימות והכיפיות ביותר - גם בוילה וגם המבוך הן שתי מערות ענקיות ומועפות במיוחד המאפשרות את הנאת וחוויית הגילוי. תנו לילדים להיות המובילים ולגלות את הפתחים והחרכים בהם עוברים (אין מה לחשוש המסלול מוסדר ובטוח ביותר). תחושת ההובלה תעצים אותם ותגדיל את ההנאה.

המבוך גם הוא נקודת הפסקה שניתן לחזור ממנה לרכב או להמשיך הלאה לתחנה הבאה - מדובר על נסיעה קלה או ירידה קלילה ברגל לכיוון מתחם בו נמצא מזנון, שירותים ופינוק פיקניק מסודרות וגם שתי מערות קבורה צידוניות יפיפיות ובמרחק לא גדול גם שרידי כנסייה קטנה בשם סנט

אורך המסלול: כקילומטר

משך המסלול: קצר

עונה מומלצת: סתיו, אביב, קיץ

מים: לעיתים - מומלץ לברר אם זו

הסיבה שבגללה הגעתם

מפת סימון שבילים: 9

חווה חקלאית מבוצרת ששמרה על מקורות המים באתר (חיזוק לסברה זו הוא בית בד הנמצא בחצר המבנה. ומיקומה של עין חמד על אם הדרך לירושלים מעלה את האפשרות ששימשה גם מקלט לעולי רגל בדרכם אל ירושלים ואולי כבית הבראה לפצועים, חולים וזקנים). במבצר שני חדרים גדולים - באחד מהם ניתן לראות את המפרכות שונתרו בבית הבד. המבצר מרשים והילדים יהנו לשחק בו במלכים ואבירים.

עוד מקום שניתן להגיע אליו הוא מערת קבורה עתיקה - אם תלכו במסלול ההליכה המעגלי שעובר בגן ומוביל דרומית לנחל, תגיעו למערת קבורה קדומה מימי בית ראשון. ואם תמשיכו בשביל תגיעו אל תצפית נוף יפה אל הרי ירושלים.

אבל אין ספק שבחודשי הסתיו הקרובים מה שיתפוס לכם את העין יותר מכל הוא היופי של השלכת - העלים של החורש במגוון צבעים יפיפה

עין חמד הוא שמש העברי של גן לאומי ושמורת טבע קטנה הצמודה לו. האתר ידוע גם בשמו הלטיני אקווה בלה (בעברית: "מים יפים") ובשמו הערבי איקבלה שהוא שיבוש השם הלטיני. עין חמד יושבת על תוואי דרך רומית עתיקה, שהייתה בשימוש גם בתקופות מאוחרות יותר, ונקראה על ידי הצלבנים "דרך אמאוס".

השמורה הקטנה היא מקום יפיפה לאתנחתא משפחתית, מרחבים, דשאים, אפיקו נחל זורמים ביניהם, בהט קטן ממנו זורמים מים לקול צחוקם ושמחתם של הילדים ואווירה שקטה ורגועה. קחו לכם את הזמן - שחקו בכדור, תוציאו ארוחת בוקר טעימה, תנו לילדים לטבול רגליים ולהתרועע במרחבים - הנאה מובטחת.

אחרי שנהייתם מהפיקניק אם רצונכם גם לראות שיפת היסטוריה אתם מוזמנים לקפוץ לחלק הצפוני של השמורה ולהיכנס למבנה צלבני - המבנה הוא

מאדמדם חוס ועד זהוב כתמתם ממלאים כל פינה, הילדים נהנים לאסוף לפזר באוויר ולרוח , לעשות יצירות (כמו מנדלות מהטבע) ולהורים שאוהבים לתעד זה בדיוק הזמן- צפויות לכם תמונות פוטוגניות להפליא. האחראים לעלים הצבעוניים וליופי המהפנט הזה הם עצי הדולב המזרחי - בני דודים רחוקים של המייפל הקנדי המפורסם.

חשוב לרעת- השמורה היא בפיקוח רשות הטבע והגנים ולכן הכניסה כרוכה בתשלום וכמובן שיש שעות פתיחה סגירה (ראשון-חמישי: 8:00-16:00 | שישי וערב חג: 8:00-15:00)

נקודת הגעה: עין טייסים

מים: השנה

עומק: כחטר וחצי

פיקניק: יש קצת מקום ליד

מפת סימון שבילים: 9

או בטויל רגלי בשמורת הר טייסים- טויל מעט ארוך אך הנוף פשט עוצר נשימה חוויה אמתית ולעצלנים יותר (או כאלו שבאו עם ילדים קטנים) ניתן להגיע עם הרכב ממש לקרבת המעיין עצמו (כמאה וחמישים עד מאתיים מטר) ולטפס בעליה קלה ונוחה שגם קטנטנים יצליחו עד המעיין.

הבריכה עצמה מרובעת וגובה המים בה הוא בסביבות 1.5 מטר המים כיפיים לרחצה אך כמובן לא מיועדים לשתייה. מי שרוצה לאתגר קצת את הילדים או את עצמו יכול להביא איתו פנס ולהיכנס קצת לניקבה עצמה- חוויה נחמדה שמוסיפה לילדים, שכבר יהיו בהי מהמים עוד קצת אקשן.. החיסרון היחיד שיש למעיין הוא שמכיוון שההגעה אליו עם רכב ובלעדיו כל כך נוחה וקלה קשה למצוא את הכינה הפסטורלית והירוקה הזאת מבודדת למרות זאת אל תתייאשו מדובר במקום קסום עם מקום לכמה משפחות וממש שווה לנסות

עין טייסים (בעבר היה מוכר בשם עין אל-ג'וז על שם עץ האגוז שלידו) נמצא בתוך שמורת ולמרגלותיו של הר טייסים. השם של ההר "הר טייסים" ניתן לו כאשר הפך לאחר מלחמת העצמאות, בעקבות נפילת מטוס וצוותו במקום, לאתר הנצחה המרכזי של חיל האוויר ובמקום אף נמצא גלעד לחללי חיל האוויר הישראלי. המעיין "עין טייסים" וכל השטח סביבו טופחו ושוקם על ידי קק"ל לעילוי נשמתו של טייס אחר סרן צביקה זיגלבוים הי"ד שנפל בעת שירותו בשנת 1987.

בריכת עין טייסים היא מעיין קטן הנובע במקור מתוך מערה. מהמערה נחצבה ניקבה שפתחה בצורת קשת וממנה זורמים המים וממלאים בריחת איגום מלאכותית. הבריכה היא אחת היפות והנעימות באזור לא רק הטבילה מהנה אלא כל האזור המטופח שסביבה שמלא בכינות חמד מוצלות שסביבן ניתן ליהנות מפיקניק נעים ומאווירה פסטורלית ושקטה. למעיין ניתן להגיע

ולהגיע במיוחד בשבילו..

כמה דקות ולעלות לאנדרטת הטייסים המוצבת בראש ההר ולהתרשם מהאזור, הגלעד והעץ הקטלב הענק והיפיפיה הצומח שם. כשתחזרו לחניה חפשו בקצה ליד החורש שביל המסומן בסימון שבילים שחור - זהו תחילת המסלול וממנו יש ירידה תלולה עד המעיין, מדובר אומנם על אורך שביל שהוא פחות מקילומטר אך הוא מאתגר בתלילותו אז רדו לאט לא רק בשל הזהירות אלא בעיקר שתוכלו להתרשם מהנוף הכל כך יפה שנפרש מולכם. שימו לב שלמרות הירוק המושלם שנפטר מול עינכם ופינות הצל המרובות בדרך המסלול ברובו הוא תחת השמש הקופחת ולכן לא הכי מומלץ בשעות הצהריים החמות אלא למשכימי קום או אחר הצהריים.

איך מגיעים? נוסעים על כביש 395 עד קיבוץ צובה מול הפניה שמאלה לקיבוץ תראו לימינכם תחנת אוטובוס מעט אחריה יש פניה ימינה לשביל עפר באורך של כ-3 ק"מ לכיוון המעיין. תחילתה של דרך העפר היא בסימון שבילים ירוק תמשיכו לעקוב אחרי השלטים למעיין עד שמגיעים להצטלבות עם דרך בסימון שבילים שחור (זהו גם חלק יחסית רחב בשביל שתראו שניתן להחנות בו את הרכב) משם יש טיפוס רגלי קצר במעין מדרגות בצמודות לטרסות עד למעיין עצמו.

אזהרה מיוחדת - לאור מקרי ההכשה הרבים באזורינו שימו לב, הנחשים רק התעוררו והם מלאי ארס ולכן מומלץ ורצוי לטייל עם נעליים סגורות, ללכת בשבילים מוסדרים ולא בין שיחים ועשבים ובוודאי שלא להרים אבנים וסלעים.

למי שמעוניין לשרג ולטייל צריך להתחיל את המסלול בהר הטייסים עצמו, סמוך ליישוב רמת רזיאל- יש שילוט ברור המפנה ימינה להר עצמו, למרגלות פסגת ההר הוסדרו מגרשי חנייה ומומלץ להחנות בקצה המזרחי של אזור החנייה. אם כבר בחרתם במסלול הטיול כדאי להשקיע עוד

עין קובי

אורך המסלול: כ- 50 מ'

אופי המסלול: מעגלי

זמן הליכה מהרכב: כ- 2 דקות

דרגת קושי: קל מאוד

עונה מומלצת - כל השנה

נקודת מפגש וסיום - חניון צמוד לאתר

מפת סימון שבילים מס' 9 - מבואות

ירושלים

כדאי להצטייד בנעלי הליכה, פנסים,

כובע, מים, קרם הגנה ובגדים להחלפה.

עין קובי הוא מעיין שכבה הנובע מתחת לפני הקרקע בעומק של כ-4 מטרים בסלע. כדי להגביר את זרימת המים חצבו נקבה שאורכה הוא 120 מטרים אל בריכה תת-קרקעית בעלת קמרון בסגנון רומי המלאה מים כל ימי השנה. וזה הכיף והאטרקציה הגדולה של המקום! כשתגיעו למקום חפשו את פתח המערה רדו במדרגות עד הבריכה- רוב הבריכה מגודר באזורים העמוקים שלה ונשאר רק שביל קצר ללכת בו במים (עכשיו- אחרי הקיץ החם גובה המים הוא מאוד נמוך- עד הקרסול, אבל אחרי הגשמים יכול להגיע עד לירכיים).

אחרי שתשכשכו ותתלהבו קצת מהמרחב הנחמד טפסו לנקבה הנמצאת מולכם והתחילו לזחול. הנקבה היא בערך גובה מטר וצרה אך הזחילה היא לא ארוכה ובסופה סולם גבוה ומחליק ליציאה מהמערה. במילה אחת- חוויה !! הילדים הולכים לעשות את המסלולון הקצר הזה במערה שוב ושוב פשוט הנאה. אתם בינתיים

אם אתם מחפשים את המסלול המושלם המשלב טיול קצרצר, אטרקציה עם טיפת מים ומקום אידיאלי לפיקניק, עין קובי הוא בדיוק בשבילכם. רק אזהרת מסע קטנה: הילדים לא ירצו ללכת משם.

המעיין, הממוקם מרחק קצר מנחל רפאים, שימש את תושבי הכפר הערבי קאבו, שהיה עטור בבוסתנים ועצי פרי וננטש ב-1948. אך מקורו של היישוב ושמו קדומים יותר- מדובר על יישוב יהודי שהוזכר במשנה. היישוב היהודי הקדום קובי (ב' צרויה ורפוייה) היה על הדרך מירושלים לביתר ומשם מערבה אל פלשת. מזהים את המקום עם היישוב העברי כבון שבנחלת יהודה המוזכר בספר יהושע ט"ו, 40. כאן שכן היישוב כבו שהופיע ברשימות היישובים אותם כבש סנחריב מלך אשור בדרכו מלכיש לירושלים. שמו של המקום בתקופת המשנה היה קובי, סטהדרין צ"ה, א'. שרידי היישוב הקדום נמצאים בחורבת קובי, מצפון למעיין.

ובתוך דקות תגלו גרמי מדרגות מעץ המופיעים פה ושם, שיורידו אתכם לכיוון ערוץ נחל רפאים. בדרך תוכלו להיעצר בכל מיני פינות זולה מבודדות עם ספסלי עץ אחדים. השביל הזה נמתח לאורך פחות מקילומטר ומגיע על דרך עפר רחבה שממנה נשקפים הרי ירושלים במלוא תפארתם. אפשר לחזור באותה הדרך (הפעם בעלייה), או להמשיך ימינה עם השביל הירוק, ושוב ימינה בעיקול הראשון, עד שמגיעים בחזרה אל עין קובי. כל המסלול הזה הוא לא יותר מקילומטר וחצי.

בקיצור - טיול מושלם לזוג או עם ילדים למרות שטיפה'ה לחוק מכרגיל אל תפספסו!

איך מגיעים: לדעתי הכי פשוט בוויז. אבל למי שאין מקווה שהסהבר יעזור - מכיוון בית שמש עולים על כביש 375. סעו עד הכניסה לפארק בגין (כמה מאות מטרים מזרחית לצומת צור הדסה). שם יש שילוט מסודר עם השבילים השונים - דרך עפר מסומנת בירוק תיקח אתכם עד חניון עין קובי.

יכולים ליהנות מהשמורה היפה שאתם נמצאים בה. קק"ל השקיעו במקום ובאזור ניטע בוסתן יפיפה, יש שולחנות קק"ל ואפילו חניון מסודר ויפה עם ברזיה ללינת שטח. חוץ מהנוי והמערה ישנו גם מבנה אבן עתיק מהתקופה העות'מאנית בו גומחת תפילה הפונה לכוון מכה ששימש לתפילה. המבנה היה על שמו של גאמע שייח מחמוד אל-עגמי וראשיתו במבנה קדום מהתקופה הרומית והתקופה הביזנטית בארץ ישראל. מולו נמצאת בריכת אגירה חיצינית וריקה שממנה זרמו המים אל חלקות שדה מעובדות.

כשהילדים יחזרו אליכם מהמערה, או תוך כדי אם בא לכם קצת שקט, תוכלו ליהנות מאחלה פיקניק/פק"ל קפה מוצל ורגוע במקום היפיפה הזה. פשוט תענוג של מקום למנוחה ושקט יחסית ממבקרים. אם אחרי הפיקניק יבוא לכם גם טיול קצרצר מהשמורה עצמה יש כמה מסלולים מסומנים. המסלול הקצר והנוח הוא המסלול המופיע ליד המבנה העתיק בסיומן שבילים אדום הפונה צפונה. המשיכו אתו

מעין קובי לעין מסלע

משך הטיול: חצי יום
 דרגת קושי: קלה
 נקודת הגעה: לתחילת
 המסלול - עין קובי, לסוף
 המסלול - עין מסלע
 סוג: לא

אל מעיין בשם עין מסלע, המעיין נמצא למרגלות בית העלמין של הישוב מבוא ביתר וחבוי בין עצי תאנה. מומלץ להיעזר במפת סימון שבילים או אפליקציית הניווט "עמוד ענן" כדי להגיע אל הנקודה. לאחר שהתקררתם במים ניתן לחזור לעין קובי באותה הדרך בה הגעתם.

למגיעים בשני רכבים - מומלץ להחנות בתחילת יום הטיול רכב אחד בחנייה של בית העלמין של מבוא ביתר ולהקפיץ נהג אל הרכב השני שחנה בעין קובי.

שימו לב: כבכל טיול בקיץ חשוב להצטייד בכובע, שני ליטר מים לאדם ובגדים מאווררים. יש להימנע לשבילים המסומנים ולהימנע מקרבה לבורות בציד השביל.

איך מגיעים?

לעין קובי - הקלידו בוויז "עין קובי" במקום חניון מסודר.

לעין מסלע - הקלידו בוויז "בית קברות מבוא ביתר". המעיין נמצא כ-500 מטרים במורד ההר, בין עצי התאנה.

חצי יום טיול בדרגת קושי קלה ע"י צור הדסה - 15 דק' נסיעה מירושלים, טיול המשלב שני מעיינות, נוף הרי יהודה, כרמי ענבים ומדרגות חקלאיות

את יום הטיול נתחיל בעין קובי, מעיין שכבה פעיל שמימיו נובעים אל חדר תת קרקעי ששופץ בשנים האחרונות. המים הקרים שימשו בעבר כמי שתייה ולהשקיית הגידולים החקלאיים של הישוב קובי ששכן פה בימי המשנה ומאוחר יותר הכפר הערבי קאבו. אל תנספסו את הירידה בסולם והזחילה בתעלת המים המובילה אל חדר הקשתות בו נמצא המעיין.

במידה והגעתם עם רכב אחד ניתן להנות מהשבילים הסובבים את המקום - מסלול ההליכה אורך כשעה ומתחיל בסימון שבילים אדום. לאחר כ-500 מטרים ירידה בשביל תבחינו מימינכם בשביל עפר מסומן בצבע ירוק. עלייה בשביל זה תביא אתכם חזרה אל המעיין.

למעוניינים במסלול ארוך יותר - מערבית לעין קובי, מעט מעל הבוסתנים, יוצא שביל כורכר מסומן בצבע שחור. הליכה של שני קילומטרים בשביל תוביל אתכם

מסך הטיוח: חצי יום
 דרגת קושי: בינוני
 נקודת הגעה: חורבת מדרס
 מעגלי: כן
 הערות: יש להצטייד
 בפנסים וביגוד חתאים

ירושלים

נימוקיו הן שהפתח המקורי הוא עילי, נמצאו שרידי טיח על הקירות למניעת חלחול מים, במקום נמצאו אידרות דגים החיים במים מתוקים וחז"ל מזכירים בכמה וכמה הזדמנויות גידול דגים במקומות ישוב. כך או כך, המקום מרשים בגודלו ויופיו.

כמה דקות נוספות של הליכה יחזירו אתכם אל מערת המסתור בה התחיל מסלול ההליכה. פתח הכניסה נמצא בחלקו העליון של בור גדול מתחת לעץ תאנה מרשים. זמן הזחילה הוא כרבע שעה ואת הדרך תוכלו לזהות על פי מחזירי אור שהותקנו על דפנות המערה. היציאה היא מפתח אחר הנמצא סמוך לנקודת הכניסה למערה.

מערה זו שימשה את לוחמי בר כוכבא אשר לחמו ברומאים לפני כ-1900 שנה כשבראשם הסיסמא "לגאולת ירושלים". המרד אמנם כשל אך הנה אנו זוחלים באותם מערות גם היום, 2000 שנה לאחר המרד הגדול!

שימו לב: ישנם בורות רבים בצידי השביל. יש ללכת אך ורק בשבילים המסומנים ולשמור על הילדים קרוב אליכם. יש להצטייד בפנס לטובת זחילה במערה, אין להשתמש בנרות. כבכל טיול בקיץ חשוב להצטייד בכובע, שני ליטר מים לאדם ובגדים מאווררים.

איך מגיעים?

הקלידו "חורבת מדרס" בוויז

חם בחוף ואתם מחפשים קצת צל? חורבת מדרס היא שילוב נהדר של מסלול הליכה לא ארוך בין ממצאים ארכאולוגים וזחילה במערת מסתור מימי בר כוכבא, עם כמה אטרקציות ונקודות מנוחה ופעילות קרירות.

לא רחוק מבית שמש, באזור עדולם, שוכנים שרידי יישוב קדום ומרתק. את התל הארכאולוגי מקיף מסלול הליכה אשר מתחיל ומסתיים במחילת מסתור מפותלת מימי מרד בר כוכבא.

לאחר שהחניתם את הרכב בחניון המסודר עלו בשביל בעקבות השלטים ועצרו להתרעננות בחדר תת קרקעי אליו יורד גרם מדרגות קצר. חדר זה נמצא בסמוך למערת זחילה אותה מומלץ לשמור לקינוח בסוף מסלול ההליכה המעגלי.

עלו עם השביל המסומן והתחנה הראשונה אליה תגיעו היא פירמידת אבנים נדירה שלא נמצאו כמותה בישראל. הפירמידה בנויה בראש הגבעה ומאפשרת תצפית יפה לכיוון השפלה ולכיוון הרי גוש עציון.

המשך המסלול יוביל אתכם אל מערת פעמון גדולה ורחבה הפתוחה לכיפת השמיים בשם קולומבריום. הכוכים החצובים בקירות המערה שימשו לפי הסברה המקובלת לגידול יונים ומכאן שמה - "קולמבריום", כלומר, שובך יונים. חוקר המערות יאיר צורן סובר שהמקום ושכמותו שימשו כאקווריום לגידול דגים.

מעין כרם לעין שריג ועין עוזי

משך הטיול: 4 שעות

דרגת קושי: בינוני

נקודת הגעה: למסלול הארוך -
חניון בית החולים הדסה עין כרם
(ניתן להגיע ישירות למעיינות.
כתבו בוויז - עין שריג, או עין עוזי.
לבחירתכם).

נגישות: רק למעיינות

מצומת הכניסה לבית החולים יש לעלות מעט במעלה הכביש המגיע מכיוון העיר. כמאה מטרים לאחר תחילת העלייה, מצד ימין למדרכה יתגלה שביל עפר מסומן בסימון שחור. הליכה של כרבע שעה במעלה שביל זה תביא אתכם אל מעיין קטן ומפכה בשם עין שריג. מומלץ להיעזר במפה מסומנת או באפליקציית הניווט "עמוד ענן", אשר תעזור לכם להבין את מקומכם ביחס לאתרים. מעיין זה שימש את הכפר החרב גיזרה על שמו קרוי היום קיבוץ אורה.

הרי ירושלים התברכו במעיינות שופעים, שרבים מהם שימשו לחקלאות בימי התנ"ך. מעיין נוסף נמצא במרחק של כחצי שעה הליכה. אחרי התרעננות קצרה במעיין נמצאו את השביל המסומן ירוק והמשיכו בהליכה על צידי ההר (ירידה למטה לחניון

אם גם אתם מחפשים מסלול הליכה יפה ומיוחד בין עצי אורן ומעיינות, דקות ספורות מירושלים, המסלול הזה הוא בדיוק עבורכם.

רבים מכירים את בית החולים הדסה עין כרם אך לא רבים מכירים את פנינת החמד המצויות כמה דקות הליכה ממנו. שני מעיינות קרובים ויפים אל בית החולים הם "עין שריג" ועין עוזי". אל שניהם יש נקודות גישה יחסית קרובות עם רכב למעוניינים.

המסלול המופיע בהמשך מחבר מעיינות אלו במסלול מעגלי למיטבי הלכת ואוהבי ההליכה בטבע.

נקודת ההתחלה נמצאת בצומת הכניסה לבית החולים עין כרם, אליה ניתן להגיע עם רכב (ולחנות בחניון בית החולים) או לחלופין עם קו אוטובוס מסכר 19.

ירושלים

המסומנים בלבד.
איך מגיעים?

לעין שריג - הקלידו בוויז "עין שריג" וחנו את רכבכם בחניון הסמוך לכביש האספלט. מהחניון יש לעלות כמה דקות במעלה השביל המסומן ירוק והמעייין יהיה מימנכם. לעין עוזי - הקלידו בוויז "עין עוזי". מהחניון האפליקציה תוביל אתכם על שביל כורכר מסומן אדום עד לנקודה ממנה יש לפסס מעט ברגל עלייה תלולה אל המעיין.

לתחילת מסלול הליכה המוצע בכתבה - הגיעו אל בית החולים הדסה עין כרם בעזרת רכב פרטי או קו אוטובוס. חזרו ועלו את הכביש המוביל אל בית החולים ומסלול ההליכה השחור יתגלה לכם מימין למדרכה כמאה מטרים מצומת הכניסה לבית החולים.

תביא אתכם אל סוף המסלול וכביש המוביל חזרה אל נקודת ההתחלה ליד בית החולים). המשיכו עם השביל המסומן ירוק במשך כחצי שעה עד אשר תגיעו אל עין תמר ודקות לאחר מכן אל עין עוזי. עין עוזי ידוע במימיו הטובים וגודלו מאפשר רחצה ושהות בצל עצי האורן.

כדי לחזור אל רכבכם יש לשוב מעט לאחור ולחפש ירידה מסומנת שחור. הירידה תלוה ויש לרדת אותה בזהירות. בסופה תגיעו לשביל רכבים רחב ונוח מסומן אדום, פנו ימינה וחזרו באמצעותו אל כביש האספלט המחבר בין בית החולים ליישוב אבן ספיר.

את הכביש יש לחצות בזהירות ובצדו השני שביל הליכה נוח ובטוח שיוביל אתכם חזרה אל נקודת ההתחלה.

שימו לב: כבכל טיול בקיץ חשוב להצטייד בכובע, שני ליטר מים לאדם ובגדים מאווררים. יש ללכת בשבילים

עין פשחה (עינות צוקים)

- נקודת הגעה: שמורת הטבע עינות צוקים
- מים: כל השנה
- עומק: בעומקים שונים
- מרחק מהרכב: כ 100 מ'
- לבריכה הגדולה
- פיקניק: יש מקום
- מפת סימון שבילים: 8

מהצמחייה ובעלי החיים שבו.

השמורה קולטת קהל - החלק בו ניתן לבקר ולסייר באופן חופשי. בחלק זה ישנו מסלול סיור העובר ליד המבנה העתיק שיש חוקרים המשערים שהינו מפעל תעשייתי לייצור אפרסמון - כמו מרכז הבושמייה שנמצא ליד עין בוקק , ולאחר מכן המסלול עובר בין הבריכות השונות ובין קני הסוף במסלול המראה לעיני המסייר את אופי השמורה (ולא רק את בריכות השחייה שבה) ומאפשר גם שכשוך תוך כדי בריכות השונות.

בבריכת השחייה הגדולה ישנו מציל ובבריכת התמר ישנו אף מעלון לנכים. בשמורה ישנם מקומות בהם ניתן לערוך פיקניקים ליד הבריכות.

לציבור שומרי התורה המעוניינים ברחצה נפרדת מומלץ לסוע לבריכות היותר מרוחקת [בשער נוסעים ישר שמאלה] שם בד"כ ישנם פחות אנשים.

יש לציין כי בימי הקורונה הכניסה לעיינות צוקים מחייבת רישום באתר הרט"ג.

שְׁמוֹרַת עֵינּוֹת צוֹקִים ("עין פשחה" בערבית) היא שמורת טבע מוכרת לאורך החוף הצפון-מערבי של ים המלח והיא נחשבת לשמורת הטבע היבשתית הנמוכה ביותר בעולם ובשטח השמורה נמצא נווה המדבר הנמוך ביותר בעולם.

שמורת הטבע היפהייה של עינות צוקים מתפרשת על כני 5 ק"מ לאורך חופו הצפוני של ים המלח. בשמורה, שהוכרזה בשנת 1969, ישנן מספר קבוצות של נביעות, ועין פשחה (עינות צוקים) היא המרכזית שבהן. המים מתוקים יחסית למי ים המלח, אך עדיין מלוחים מכדי לשמש לשתייה. עם זאת, צמחיה מגוונת משתמשת במים ואף כמה מיני בעלי חיים.

בשמורת עיינות צוקים - עין פשחה ישנם שלושה איזורים: איזור בו מבקרים אנשי מקצוע בלבד וגם זאת לעיתים נדירות, על מנת לשמר את הטבע שם בצורתו הטבעית ביותר

חלק מהשמורה הפתוח לסיורים מודרכים בלבד - ניתן לסייר בחלק מהשמורה הסגור בד"כ לקהל ולהתרשם

עין איתמר (עין בלד)

מרחק מהרכב: 10 מ'

מתי יש חים: כל השנה

עומק: קצת יותר ממטר

פיקניק: קצת מקום

מפת סימון שבילים: 9

ירושלים

אל נחל הרפאים היורד אל השפלה, ופסי הרכבת הישנה לירושלים ומדרגות חקלאיות עתיקות. שימו לב לסימון שביל ישראל העובר במקום. חשוב לדעת - במקום אין איסוף אשפה, אנא אספו את האשפה ביציאה. מומחה המעיינות אורי מאור מנכ"ל מרכז "בשבילנו" של "אשכולות" מציין כי "מדובר במעיין מקסים המתאים לכל המשפחה ונמצא סמוך למושב אורה בהרי ירושלים. המים בו צלולים והמקום שקט ופסטורלי לרוב, מה שהופך אותו למקום מבוקש ולעיתים אף עמוס בסופי השבוע. חשוב לציין כי המקום אינו נגיש לבעלי מוגבלויות בשל תנאי השטח".

כדי להגיע לעין איתמר ניסע מצומת אורה בכביש 3877, אחרי 2.6 ק"מ נפנה שמאלה לכביש מסומ"ש שחור. ניסע בו 800 מטרים ונפנה ימינה לדרך עפר מסומ"ש כחול. נמשיך בה 200 מטרים ונגיע לבריכה שנמצאת מעברו השני של הערוץ, בין שרידי הכפר החרב.

אם הגעתם לאזור ירושלים, עין איתמר הוא אופציה נהדרת לטיול רטוב ומהנה על רכס יפהפה שבו מסתתר מעיין קסום עם נוף מרשים. למעיין שני שמות ובהם עין אל בלד ע"ש הכפר (כפר = בלד בערבית) שהיה במקום עד שנת תש"ח, אז עקרו תושביו אל גבול מדינת ירדן שברכס ממול. בקיץ שנת תשס"ח נרצח איתמר דורון הי"ד כשבא לטבול במעיין וחברו נפצע קשה, מאז הוא מכונה עין איתמר.

מעיין זה הוא השלישי בערוץ הנחל, מעליו עין מערה ומעיין נוסף (עין עוד מלבדו) שנבנה ונהרס מספר פעמים. עומק הבריכה כמטר אחד. הכניסה לניקבה נחסמה ע"י מאן דהו. צעירים רוזים יוכלו להשתחל אליה, ולכו בה ויזכו לראות את גגה העשוי בטון שניצוק לפני כשבעים שנה.

המעיין בגובה חזה של מבוגר, עם מים צלולים וקרירים. במקום גם ניקבה קטנה אליה ניתן להיכנס עם פנס ולראות את נביעת המעיין. מהמעיין ניתן לצפות

אורך המסלול: 4.5 ק"מ.
 זמן הליכה: 4 שעות הליכה
 דרגת קושי: למשפחות
 עונה מומלצת: כל השנה
 ביטחון ועזרה רפואית: מוקד
 חירום ביתר עילית: 02-5888006
 מפת סימון שבילים: מפת טיולים
 וסימון שבילים מספר 9: הרי
 ירושלים והפרודודו, בהוצאת
 החברה להגנת הטבע.

יטופל במהרה, וזו תהיה הזרימה המזהמת האחרונה. מה במסלול? ואדי פוכין הוא פינת גן עדן. המים הזורמים בשפע והצבעים המרהיבים של החלקות החקלאיות משווים למקום יופי שלא פוגשים בכל מקום. המסלע מסביב הוא גיר קשה בעל חלחול מסיבי, בעקבות תופעות קארסטיות היוצרות סדקים וחללים רבים בסלע. כמות המים המחלחלים לתת־הקרקע היא רבה, ומים אלה יוצאים במורד השלוחות באפיק ואדי פוכין. החקלאים מוואדי פוכין מגדלים בחלקות גמבות, חסה, כרוב, דלעת וירקות רבים נוספים. שיטת ההשקיה היא מסורתית, על ידי מערכת תעלות שלחין: המים נאגרים בבריכות איגום, וברצונו של החקלאי הוא פותח מערכת של תעלות וסכרים ובוחר לאיזו חלקה להטות את המים. בשנים האחרונות החלו הכפריים לגרול ירקות אורגניים - שוק שהחל להתפתח בישראל.

איך מגיעים? מכיוון כביש 60: נוסעים בכביש המנהרות עד הפנייה המרומזרת מערבה לכביש 375, ופונים לכיוון צור הדסה וביתר עילית. בכיכר ממשיכים ישר. לאחר 2.6 ק"מ חולפים על פני הכניסה לחוסאן. אחר

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: הכפר ואדי פוכין הסמוך נכבש במהלך מלחמת העצמאות. תושביו ברחו מהמקום והוא נשאר שומם. לקראת סוף המלחמה שבו חלק מתושבי הכפר לבתיהם, אך צה"ל פינה את אלה שהוגדרו 'מסתננים'. המשא ומתן על עתידו של הכפר עלה שולחן הדיונים בין ישראל ובין ירדן בהסכמי שביתת הנשק. לבסוף הוחלט לאפשר את חזרת תושבי ואדי פוכין לכפרם, ובתמורה לכך ישראל קיבלה אדמות נוספות באזור בית גוברין. לאחר מלחמת ששת הימים ניתן האישור לתושבי הכפר שברחו לשוב לבתיהם.

בשנים האחרונות עומד המקום בפני כמה איומים סביבתיים. במאבק משותף של תושבי ואדי פוכין ובית ספר שדה כפר עציון נמנעה הקמת גדר הביטחון במרכז הוואדי, שהייתה עלולה לפגוע במקום פגיעה אנושה ולהחריב את הנוף החקלאי בו. אחת לכמה זמן הרעיון שב ועולה. נוסף על כך, לעיתים מתפוצצים צינורות ביוב בביתר עילית הסמוכה וביוב גולמי זורם בנחל, למורת רוחם של המטיילים וחקלאי הוואדי. אנו תקווה שהנושא

ירושלים

עם הסימון האדום. השביל מתעקל שמאלה ואחר כך ימינה, ובנקודה זו יש פיצול שבילים נוסף.

הסימון הירוק מוביל שמאלה, לשביל להולכי רגל, ומכאן יוצאים למסלול מעגלי שבסופו חוזרים לנקודה זו. במהלך המסלול המעגלי אפשר לרדת בכל שלב מהשביל אל הבכרות החקלאיות, הנמצאות במרכז העמק. יש לנהוג ברגישות ובכבוד כלפי המקומיים ולהתחשב בשימוש במים. פונים לשביל הירוק ויורדים לאפיק הנחל. בשלב מסוים השביל יוצא מהאפיק אל הגדה הדרומית, ובהמשך חוצה את הנחל לצידו השני ומתחבר לשביל עפר. השביל עובר בין טרסות מודרניות, הבנויות ממדרגות אבנים המכוסות ברשת ברזל. מתקדמים עד שחולפים על פני מטע זיתים שבקצהו פנייה ימינה, כשמשמאל אפשר להבחין בבכרת בטון עגולה. פונים ימינה, בין מטע הזיתים הבוגר ובין מטע הזיתים הצעיר, ומגיעים לצומת ז'. בצומת פונים ימינה, ולאחר 100 מ' מגיעים לעץ תאנה גדול שסביבו כמה בכרות. לאחר 200 מ' נוספים חוזרים אל הסימון האדום, ושבים איתנו במעלה השביל אל נקודת הפיצול שממנה יצאנו למסלול המעגלי. חוזרים אל הרכבים בדרך שבה הגענו.

800 מ' ממשיכים ישר בכיכר, ונכנסים לביתר עילית בכניסה הראשונה - לרחוב המגיד ממזריטש. בכיכר השלישית פונים ימינה לרחוב הר"ן, ובכיכר השנייה פונים שמאלה לרחוב קדושת דוד. לאחר 500 מ' פונים ימינה לרחוב הרב שך, ולאחר 400 מ' נוספים פונים ימינה. בקצה הירידה מצד ימין יש שער ברזל לכיוון אתר הבנייה. חונים ליד השער.

מכיוון בית שמש: עולים בכביש 375 לכיוון צור הדסה וביתר עילית. נוסעים בכביש המפותל ל-9 ק"מ, עוברים את צומת צור הדסה, וממשיכים עוד 4.5 ק"מ עד שמגיעים לכיכר הכניסה לביתר עילית. פונים ימינה בכיכר, ומשם ממשיכים על פי ההוראות לבאים מכביש 60.

איך הולכים? מחנים את הרכב, עוברים את השער ופונים שמאלה אל שביל העפר הסמוך לגדר. לאחר כ-80 מ' השביל מתעקל ימינה ומתרחק מהגדר. לאחר כ-300 מ' מגיעים לצומת ז', כשמימין הכפר ואדי פוכין. פונים שמאלה לכביש אספלט עם סימון שבילים אדום, שיהפוך בהמשך לדרך עפר. לאחר 700 מ' השביל מתעקל ימינה בתשעים מעלות ושוב מגיעים לצומת ז'. פונים שמאלה עם הסימון האדום, חולפים על פני חממת, ומגיעים לפיצול שבילים אדום ושחור. ממשיכים ישר

אמת הביאר

אורך המסלול: 135-40

מטרים

עונה מומלצת: כל השנה

כניסה לחים: יש. לא חובה.

ציוד נדרש: נעלי הליכה,

ביגוד חם ופנס.

לאורך הדורות מימי אברהם אבינו ועד למלחמת העצמאות ולימינו אנן.

ההליכה באמה נעשית בשני מסלולים שונים, האחד - ההליכה במנהרה באורך של כ-40 מ' לכיוון המעיין התת-קרקעי, עין האמה (גובה זרימת המים - 30 ס"מ) חזרה באותה הדרך. והמסלול השני הינו ההליכה במנהרה היא לאורך של כ-135 מ', (גובה זרימת המים כ-80-60 ס"מ), היציאה מתוך המנהרה בסולם מתוך פיר וחזרה רגלית של כ-3 דק' הליכה לנקודת היציאה.

ניתן לתאם סיור באמה ואף לקחת חלק בסדנאות היצירה במקום באמצעות תיאום מראש באתר בית הספר שדה כפר עציון בכתובת www.k-etzion.co.il או

בטלפון 02-9935133

אמת הביאר בגוש עציון מאפשרת לכם לרדת למעמקי האדמה כדי לצעוד במערכת המים שבנה הורדוס להולכת מים לירושלים ולבית המקדש.

הירידה אל האמה החשוכה, ההליכה במים הצוננים, הנגיעה בקירות שנחצבו לפני 2000 שנה מעניקים חוויה בלתי נשכחת לכל המשפחה.

הסיור באמה כולל, טיול רטוב ומהנה במנהרה תת-קרקעית שאורכה 150 מטר וצפייה במיצג אור קולי מרהיב בבית המעיין, המיצג מציג באופן חווייתי את אופן הולכת מי מעיינות גוש עציון אל בית המקדש שבירושלים בימי הבית השני.

האתר ממחיש את הקשר העז בין גוש עציון וירושלים

נחל המעיינות

נקודת מפגש: תחנת דלק
סונול 'ער ביתר'.

נקודת סיום: מסלול
מעגלי.

משך הטיול: 3 שעות.

דרגת קושי: בינוני - כולל
ידידות ועלייות.

מותאם לעגלות: לא

מספר קילומטר: 3 ק"מ.

כניסה למים: למעוניינים

ציוד נדרש: נעלי הליכה,
למעוניינים להכנס לנקבת

המעין יש להצטייד
בבגדים למים ופנס.

הערות: אין.

עלויות נוספות: אין.

המים הצלולים, לטבול ולהירג.

המים אל המעיין מגיעים מתוך נקבה שגם אליה אם תביאו פנסים נוכל להיכנס יחד אל חוויה בלתי נשכחת ובלתי רגילה. אחרי ההתרעננות נלמד על יחסי השכנות שהתפתחו עם השנים בין תושבי הכפר למתיישבי הגוש וגם על המאבק המשותף למניעת הרס וכגיעה בטבע המרהיב שבמקום ובכלל זה בבעלי החיים ובנביעות.

לקראת סוף המסלול נטפס יחד מהוואדי, נבית לאחור ונחשף לנוף ציורי עוצר נשימה, נגלה שכמה דקות מהבית של רבים כל כך מאיתנו יש נוף בראשית שמלהיב ומזמין.

הביקור בנחל דורש תיאום מול הצבא ועל כן בשנים האחרונות את הסיורים במקום מוביל בית הספר שדה כפר עציון שמצמא עם הגורמים בקשר ישיר ותיאם למענכם שורה של ביקורים מראש. אתם צריכים רק לבחור את היום המתאים לכם, להכנס לאתר בית הספר להרשם, להתכונן לטיול של כארבע שעות רטוב צונן ומלא בכיף.. נתראה.

לתיאום באתר בית הספר שדה כפר עציון בכתובת www.k-etzion.co.il או בטלפון 02-9935133

תארו לעצמכם חקלאות עתיקה, איש אדמה חורש עם בהמה את רגבי האדמה, תארו שורה של מעיינות נובעים מההר. דמיינו לרגע מים זורמים וירוק, דמיינו שחם ואתם קופצים פנימה את המים, שוחים אל תוך מערת הנקבה. כל זה קורה 10 דקות נסיעה מירושלים 5-1 דקות מצור הדסה, ממש מתחת לאף בגוש עציון.

הנחל נמצא סמוך למחסום ביתר, לא רחוק מצור הדסה. כל מי שמגיע אל הנחל בפעם הראשונה נדהם לגלות את הטבע הפראי שבמקום, אונסק"ו הכריז על הנחל כאתר שימור עולמי בשל החקלאות העתיקה שנשתמרה במקום.

מי שיחליט להצטרף אלינו באחד מהטיולים במהלך הקיץ יפגוש אותנו בתחנת הדלק סמוך למחסום, משם נרד יחד דרך מטעי הזיתים לכיוון הכפר חוסאן, כשנשב יחד ללמוד משירי ארץ ישראל על המקום נתקל בוודאי בפלאחים המקומיים שיברכו לשלום.

משם נמשיך אל הנביעה הראשונה, נלמד על שיטת הגידול במקום, על מערכות הובלת המים שפיתחו מחלקה לחלקה. נצעד ביחד בין הגידולים השונים, עד שנגיע אל המעיין המרכזי, שם תוכלו לקחת הפסקה מהצעדה, להכנס אל

אורך המסלול: 5 ק"מ

זמן הליכה: 5 שעות הליכה

דרגת קושי: למשפחות

עונה מומלצת: כל השנה

ביטחון ועזרה רפואית: מוקד גוש עציון:

1-700-705-700

מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון

שבילים מספר 9: הרי ירושלים והפרוזדור,

בהוצאת החברה להגנת הטבע.

קיצה בקרב האחרון על כפר עציון. הגוש נפל ב-ד' באייר תש"ח, ערב קום המדינה. השידור האחרון של הלוחמים היה: "מלכה נפלה". 19 שנים עמד הגוש, ממתין ומחכה. מיד לאחר מלחמת ששת הימים שבו ועלו יישובים בזה אחר זה וגוש עציון שב לפרוח.

מה במסלול? רצף של מעיינות שלא מאכזבים, תצפית נהדרת לשפלה וסיפור התיישבות היסטורי שהפך למופת להגשמה ועקשנות.

איך מגיעים? נוסעים דרומה מירושלים על כביש 60 עד לצומת גוש עציון. בצומת פונים ימינה, לכיוון אלון שבות ובית שמש. ממשיכים ישר כ-2 ק"מ, עד לכיכר שבכניסה לקיבוץ כפר עציון. פונים ביציאה השנייה לכיוון היישוב בת עין, ולאחר 500 מ' פונים שמאלה לבית הקפה 'ג'ונגל' ולאחר משואות יצחק הישנה. נוסעים 600 מ', עד לרחבת כורכר מימין, וחונים שם. לנקודה זו נחזור בסוף המסלול.

איך הולכים? מאתר משואות יצחק הישנה צועדים על שביל עפר המסומן בסימון כחול ומוביל אל עין סג'מה ועין דובק. לאחר כ-70 מטר רואים שילוט שמאלה - 'למעין'.

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: ארבע פעמים קם גוש עציון, ושלוש פעמים נפל. ראשית התיישבות בגוש עציון הייתה בשנת 1927, אז עלתה קבוצת חרדים מירושלים והקימה את היישוב מגדל עדר. בעקבות פרעות תרפ"ט (1929) נמלטו תושבי היישוב וזנחו את המשק שהקימו. שש שנים מאוחר יותר עלתה לגבעות השרשים של גוש עציון חברת 'אל החר', ובראשה שמואל צבי הולצמן. ליישוב שהקימו הם קראו 'גוש עציון', ובמאורעות המרד הערבי (1936-1939) שוב נאלצו המתושבים לנטוש את היישוב, והמקום נחרב בידי הפרועים. ב-30 באפריל 1943 עלו לגוש בפעם השלישית אנשי 'קבוצת אברהם' עם קבוצת לוחמי פלמ"ח, והם ייסדו את הקיבוץ הדתי כפר עציון. סביב הקיבוץ התפתחו שלושה קיבוצים נוספים: עין צורים, משואות יצחק ורבידים. במלחמת העצמאות ספג גוש עציון התקפות רבות, ודרכי הגישה אליו נחסמו במצור. שיירת הל"ה המפורסמת, שניסתה לפרוץ ברגל את המצור, נלכדה, ולוחמיה נפלו בקרב גבורה לא הרחק מהגוש הנצור. אך עמידתם בגבורה של לוחמי הגוש הגיעה אל

אוש עציין

מח'רבת ג'ומג'ום יורדים עם השביל מערבה וחוצים יובל של נחל משואות לאורך גדת הנחל. מקיפים שתי שלוחות ואחריהן מגיעים לאפיק נחל לבנה המסומן בסימון ירוק. עולים לאורך השביל 450 מ' ומגיעים לעיין לבנה.

מעין לבנה ממשיכים בדרך הגיפים לאורך הנחל בסימון ירוק. כאשר הסימון עובר לגדה הימנית אנחנו ממשיכים ישר, בדרך גיפים בתוך נחל לבנה, עד שהשביל מתפתל בעיקול חד שמאלה. לאחר 300 מ' פונים בחדות ימינה וממשיכים לעין חובלה - מעיין שמימיו בוקעים מתוך נקבה חצובה בסלע ואגרים לברכת איגום מרובעת. בימי קום המדינה שימש המעיין את מתיישבי קיבוץ משואות יצחק. אפשר להדליק פנסים ולחזול בנקבה.

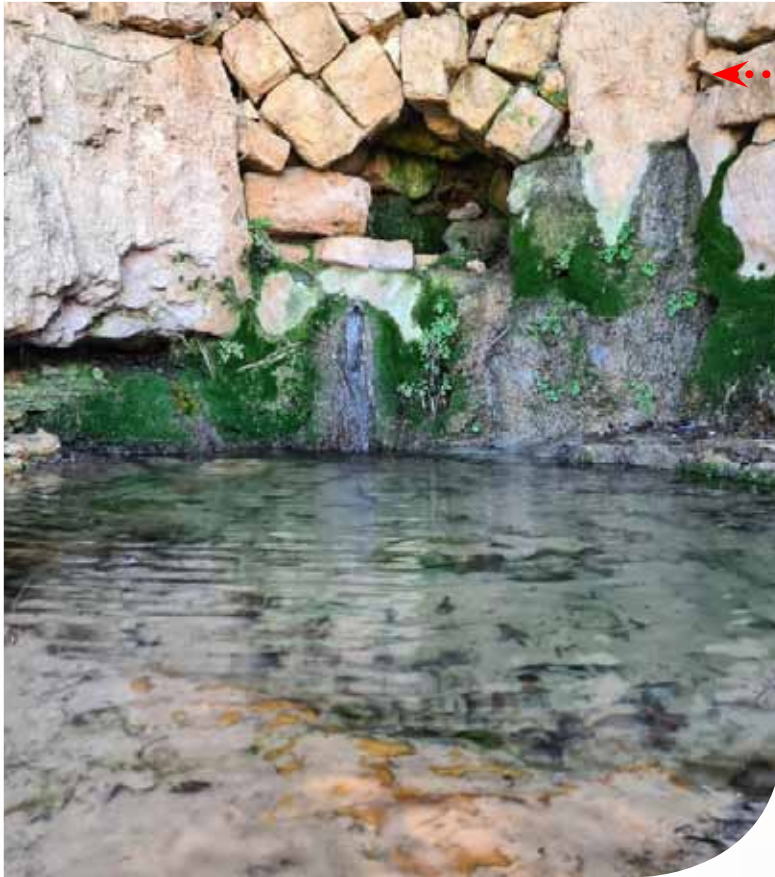
ממעין חובלה עולים בשביל הולכי רגל לכיוון קבר השייח' דרך מערת קבורה. בחורשה למעלה פונים ימינה ומגיעים לצומת ז'. בצומת פונים ימינה ומגיעים לחניה שבה חנינו את הרכב.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה חפשו בגוגל: מסלוליוש.

אפשר לרדת בשביל זה, ואפשר להמשיך ישר ולרדת בשביל גיפים בסימון כחול. האפשרות השנייה מאריכה את המסלול בקילומטר נוסף. שתי הדרכים נפגשות מעל המדרגות היורדות אל עין סג'מה - עין יצחק (ראה פירוט במסלול הבא)

יורדים במדרגות אל נביעת מים קסומה ואל ברכה נהדרת. המעיין נובע במדרון נחל סג'מה, המכונה גם 'אדי גן עדן'. לאחר הביקור בעין סג'מה יורדים מהמעין לשביל שמתחתיו, ופונים שמאלה לברכת מים נוספת - ברכת דובק. מברכת דובק חוזרים אל עין סג'מה, אך לפני העלייה אל הכביש ממשיכים עם סינגל אופניים לצפון-מערב, אל תוך יערות האורנים ולמרגלות דרך העפר.

לאחר 1.4 ק"מ מגיעים לשביל גיפים. פונים ימינה, שמאלה ושוב ימינה ומגיעים למרגלות ח'רבת ג'ומג'ום. מטפסים אל פסגת ח'רבת ג'ומג'ום, ממנה אפשר לראות את שכבות הסלע הנטיות מקימוט והתרוממות הרי חברון. באופק נפרשים שפלת יהודה, מישור החוף ורצועת הים התיכון. בח'רבת ג'ומג'ום נמצאו שרידי יישוב יהודי מימי הבית השני ועד התקופה הביזנטית. בין השאר נתגלו באתר גלוסקמאות, בתי בד, שני מקוואות ושלושה מאגרי מים גדולים.

נקודת התחלה וסיום: עין

סג'מה

עונה מומלצת: כל השנה

כניסה למים: יש.

נגישות באתר: שביל נגיש

חוביל למרכז האתר ומאפשר

גישה לבריכה העמוקה,

לניחפיון ולשירותים

חורבת ג'ומג'ום.

מהבריכה זורמים המים בצינור לבריכה נוספת (בריכת דובק), צפונית למעיין, בתחתית הוואדי. המקום פסטורלי ומבוקר על ידי מטיילים רבים, הגישה למקום נחשבת בטוחה, וטלפונים של החטמ"ר תלויים במקום. המים חמימים באופן יחסי למעיין נביעה (הם מתחממים לאורך השביל מהנביעה המקורים).

איך מגיעים?

נוסעים לכיוון בת עין, כונים בפנייה ימינה לפני הלולים ונוסעים בעקבות הסימון הכחול עד המעיין.

לאחר נסיעה קצרה, נרד במדרגות אל נביעת מים קסומה ובריכה נהדרת. המעיין נובע במדרון נחל סג'מה המכונה גם "ואדי גן-עדן". המים נקיים כל עונות השנה וגובה המים בבריכה כמטר וחצי.

למי מאיתנו שאוהבים קצת ללמוד על התקופה של טרום הקמת המדינה ולשלב גם טבילה מצננת ניתן לבוא ולבקר במעיין עין סג'מה נמצא בתוך יער משואות יצחק הישנה, המקום בו היה הישוב עד שנפל בקרובת העצמאות ב-1948.

עין סג'מה הוא מעיין הנובע באזור גוש עציון, צפונית ליישוב בת עין. יש המכנים אותו בשם: "עין יצחק", על שמו של יצחק וינשטוק (בנו של דב וינשטוק משפץ האתר) שנרצח בפיגוע טרור.

המעיין נובע לתוך בריכה טבעית קטנה של מים נקיים (בגודל של כחצי מטר על חצי מטר) ומשם דרך תעלה לתוך בריכה שגודלה כשני מטרים על שני מטרים, ועומקה 1.80 מטר. ליד המעיין כרם גבנים, שולחנות ועצים. מצידו המערבי ישנו שביל אופניים שמגיע עד

טיול עששיות בדרך האבות

נקודת התחלה: האלון הבודד

נקודת סיום: נווה דניאל

אורך המסלול: 2.5 קילומטרים

זמן המסלול: כשעתיים

עונה מומלצת: כל השנה

מספר מפת סימון שבילים: מפה

מס' 9

צבע שביל: אדום

נקודות עצירה: צומת גוש עציון,

כניסה לנווה דניאל

כניסה למים: אין.

ציוד נדרש: נעלי הליכה, ביגוד

חם ופנס.

וללכת אל עבר הרכס "נבי דניאל", בו נראה קבר שייחי' שעצי אלון עתיקים מעידים על קדושתו. הדרך ממשיכה עוד צפונה אל היישוב "שדה בעז", שלוחה צפונית של היישוב נווה דניאל, מדרך זו ניתן גם לסטות מזרחה, (ימינה) אל המעיין עין אל קסיס.

אל נחל הפירים ואמת הביאר - אחרי הביקור במקווה הטהרה אפשר לפנות בצומת השבילים ימינה-מזרחה כקילומטר וחצי, לעבור בסמוך ליישוב אלעזר ולהגיע לנחל הפירים בו נמצאת אמת המים הקדומה - אמת הביאר.

לתיאום באתר בית הספר שדה כפר עציון בכתובת www.k-etzion.co.il או בטלפון 02-9935133

מטרים עד שגיע אל אבן המיל בצד הדרך. נמשך כ-100 מטר, נפנה שמאלה אל מקווה הטהרה שאליו יורדות מדרגות אבן, את מקווה הטהרה נוכל לזהות בעזרת הסככה שבסמוך לו.

ניפרד מנוף העיר אפרת ממזרח וממראה גבעת חי"ש מדרום, ונמשיך צפונה. שני קילומטרים מפרידים בינינו לבין היישוב נווה דניאל. למרגלותינו מעמיק הנחל, וההולך מעליו הנהנה מהמראה המשלב את צמחיית החורש הטבעי עם מטעים ששתל האדם.

ממערב לנו קיבוץ ראש צורים ומטעיו. באחד העיקולים נחלוף על פני שרידי כבשן סיד, ששימש להכנת סיד, ומעט אחר כך אנו מתחת ל"נתיב האבות", שכונה מערבית של היישוב אלעזר.

מתחת לשביל יוצר מצוק הגיר הקשה נוף פראי, המשולבת בו צמחיית בתה ובייחוד סירה קוצנית. בעבר נעלמה צמחיית החורש הים תיכוני בשל עורך רעיית צאן וכריתה מרובה של עצים להסקה. כיום שב החורש ומפאר את- את את הקרקע.

נשוב מהעולם הקסום של נופי קדומים וחקלאות הרר אל המציאות המודרנית, ונתחבר לכביש העולה לנווה דניאל, ובו נרד ימינה ונגיע בחזרה לכביש 60.

אופציות נוספות לטיול: אל שדה בעז - ניתן להמשיך עם השביל המסומן באדום, לחצות את היישוב נווה דניאל,

נלך בדרך בה עברו אבותינו בדרכם על גב ההר נצפה על מקום הקרב בין החשמונאים לבין היוונים ונתרשם מאבני המיל הרומיות - סימן לדרך מסודרת. לא נפספס כמובן את פרשת הגבורה שהיוותה את אחד מסמליה של מלחמת העצמאות, פרשת גוש עציון. המסלול עובר בנוף הררי מרהיב, כר לפרשיות היסטוריות מרתקות ולחיי עמל וחקלאות בימי קדם. במהלך ימי הקיץ אתם מוזמנים לטיול שהוא הזדמנות לחוות את הלילה בגוש עציון עם כל המשפחה.

נופי ההוד של גוש עציון נפרשים מדרך האבות ובעת שקיעה נתכנס באלון הבודד להדרכת פתיחה. נחלק את העששיות ונצא להליכה קצרה הלוך ושוב על הדרך בה צעדו אבותינו. נראה אבן מיל רומית ומקווה מימי הבית השני ונהנה מהלילה והכוכבים בקיץ הנעים של 1000 מטר מעל פני הים.

איך הולכים?

נקודת התחלה שלנו היא האלון הבודד, סמלו של גוש עציון. מהאלון נמשיך צפונה בכביש, כ-200 מטר, עד שנגאה דרך עפר הפונה ימינה אל "דרך האבות". בדרך זו, המסומנת בסימון שבילים אדום, נלך עד לסוף המסלול. בתחילה אנו צמודים לגדר היישוב אלון שבות, בכניסה לדרך העפר, 100 מטרים מצפונה לנו, חרבת זכריא הערבית, המשמרת את שמה של בית זכריה. נתקדם בשביל העפר מזרחה כ-400

נקודת התחלה וסיום: עין חניה
 עונה חוסלצת: כל השנה
 כניסה למים: יש.
 נגישות באתר: שביל נגיש
 חובל למרכז האתר ומאפשר
 גישה לבריכה העמוקה,
 לנימפיאון ולשרותים

ואלאגה וגילה.

בתחילת שנת 2018 שופץ המקום ונחנך במעמד ראש עיריית ירושלים ניר ברקת והשר זאב אלקין, לאחר שנים שהמקום היה סגור למטיילים לרגל עבודות שימור ותחזוקה ולאחר בעיות בירוקרטיות יצאו במחאה אנשי בית הספר שדה כפר עציון, תושבי גילה ומטיילים בעקבותיה המקום הוכרז כשמורת טבע בניהול של רשות הטבע והגנים.

איך מגיעים?

נוסעים בירושלים לגן החיות התניכי (ליד מלחה). נכנסים לחניון מספר 2, וממשיכים בקצהו על דרך עפר שחורה. בהתפצלות בוחרים בדרך הימנית, ומגיעים לעין לבן, ממשיכים ישר ופונים שמאלה בצומת. מגיעים למשאבה, חונים, והמעיין נמצא 15 מטר בהמשך השביל.

הכניסה לאתר בתשלום ויש להירשם מראש באתר הרשות הטבע והגנים.

קורדיט צילום - ביה"ס שדה כפר עציון

קרוב לקרוב לירושלים נמצא מעיין עין חניה. הוא פינת חמד המשלבת מעיין ובריכה עתיקה מלאה מים, אתר ארכיאולוגי ונוף תרבות של חקלאות מסורתית. אמות משוחזרות מוליכות את המים לבריכת השקיה עתיקה, המשמשת לרחצה.

בחפירות ארכיאולוגיות שערכה רשות העתיקות נחשפו מערכת מים מהמרשימות בישראל, שתי בריכות מים מהתקופה הביזנטית ונימפיאון (מזרקת מים) מהתקופה הרומית. מערכת המים מזינה את הבריכות שבמקום כבימים עברו.

רשות הטבע והגנים, המנהלת את האתר, שיקמה את הטרסות הישנות שבמקום, נטעה בהן עצי בוסתן ומתכננת לשחזר טרסה של חקלאות מסורתית.

בריכת המעיין היא אחת הגדולות בהרי יהודה (77 מ"ר), גודלה כ-8 על 10 מטר ועומקה עד שני מטר, והיא מקבלת את מימיה מנביעה הנובעת מתוך 2 מערות קטנות. הגישה למעיין היא דרך כביש, המהווה חלק משביל המעיינות, היוצא סמוך לקניון מלחה לכיוון

מההרודיון למערת חריטון בגוש עציון

אורך המסלול: 4 ק"מ. המסלול אינו מעגלי ודורש שני רכבים.

זמן הליכה: 4 - 5 שעות הליכה דרגת קושי: למשפחות מטיבות

לכת

עונה מומלצת: סתיו, חורף, אביב

ביטחון ועזרה רפואית: מוקד גוש

עציון: 700-705-700-1

מפת סימון שבילים: מפת טיולים

סימון שבילים מספר 8: צפון

מדבר יהודה, בהוצאת החברה

להגנת הטבע.

של מערת חריטון. מבור המים יורדים בשביל השחור לכיוון מערת חריטון, עד לפיצול שבילים של הסימון השחור והסימון השקוף. פונים לשביל השקוף וצועדים בשביל צר על מדרגת סלע עד לכניסה למערה.

אזהרה! המערה מחליקה ומסועפת, לא מומלץ, ואף מסוכן, להיכנס בלי מדרג מנוסה!

כדי לחזור לתקוע ולחניה הקרובה למערה חוזרים בשביל השחור עד לבור המים והחניון התחתון, ומשם יש כביש שמגיע לתקוע עם סימון שבילים כחול.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה חפשו בגוגל: מסלוליוש

איך מגיעים? מרחוב דרך חברון בירושלים פונים מזרחה, לכיוון שכונת הר חומה, תקוע ונוקדים (שר' שמואל מאיר). בכיכר פונים שמאלה ונוסעים ליישובי מזרח גוש עציון. לאחר 10 ק"מ מגיעים לכיכר למרגלות ההרודיון. פונים שמאלה ומתפסים לגן הלאומי.

מכיוון שהמסלול אינו מעגלי, יש להשאיר רכב בסוף המסלול: חוזרים לכיכר ההרודיון ופונים שמאלה לכביש 356, לכיוון תקוע. לאחר 1.5 ק"מ פונים שמאלה ליישוב תקוע. נכנסים בשער היישוב וממשיכים בכיכר ישר לרחוב עמוס. לאחר 250 מ', בפנייה הראשונה, פונים ימינה לרחוב אדירים. לפני הבית הראשון מימין יש סימון שבילים כחול על עמוד חשמל וירידה למערת חריטון.

איך הולכים? מהחניה עולים לסיור בגן לאומי הרודיון. כדי להמשיך למערת חריטון חוזרים לחניה ויורדים בכביש הגישה של ההרודיון. ממשיכים עד שמבחינים בשביל עפר בצד שמאל, בין מטעי הזיתים ובין בתי הבדואים. לאחר שהשביל מתחבר לכביש פונים שמאלה, ולאחר כ-200 מ' נגשים עם שביל כחול. השביל יורד אל ואדי חריטון שעליו צפיון מההרודיון. ממשיכים בשביל היורד אל אפיק הנחל ומעפיל לגדה המערבית. אחרי העלייה מגיעים לפיצול שבילים - אדום וכחול. ממשיכים שמאלה עם השביל הכחול, עד לבור המים והחניון התחתון

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: בהרודיון לחם הרודוס נגד צבאו של אנטיוגנוס החשמונאי בעת בריחתו מירושלים למצדה, עם עליית הפרתים ואנטיוגנוס לשלטון. הרודוס ניצח בקרב זה, ולימים, כשעלה למלוכה, בנה הר-מונומנט לזכר ניצחונו. כאן גם נקבר הרודוס לאחר מותו. הארמון שבנה הרודוס הוקף בשתי חומות עגולות, שהמרחק ביניהן היה כ-3.5 מטרים. המסתכל מתחתית ההר לא יכול לראות את החומות, כיוון שהן רופדו בכמויות של עפר בצידיהן. על החומות נבנו ארבעה מגדלי שמירה, הצופים לארבע רוחות השמיים, שאחד מהם (המזרחי) נישא מעל כולם וצורתו עיגול מלא.

מה במסלול? מערת חריטון מכונה בערבית 'מרת אל מצעה' - המערה הלא ידועה. המערה היא מערת הקארסט (מערה שנוצרה בתהליך של המסת סלע במים חומציים) הארוכה ביותר בארץ שהתפתחה בסלע גיר. אורכה הכולל של המערה הוא כארבעה ק"מ, והיא מורכבת מ-55 חדרים המחוברים בסעיפים רבים. במקום זה הקים הנזיר חריטון את מפעל חייו - המנזר האחרון, והגדול ביותר, שגם נקרא על שמו - מנזר חריטון (סוקה). לקראת סוף ימיו חי הנזיר במערה התלויה, והוא תיעד זאת בביוגרפיה שלו - 'יחי חריטון'. בערוב ימיו חזר חריטון למנזרו הראשון ואף נקבר בו - מנזר פארן.

מתי יש מים: עד אמצע הקיץ בד"כ

עומק: כמטר

פיקניק: יש מקום

מפת סימון שבילים: 9

מרחק מהרחב: כחצי קילומטר

איך מגיעים?

לעין מז'ור ניתן להגיע במספר דרכים: הראשונה הינה ליסוע לכיוון הישוב דולב, לפני השער לפנות ימינה לפי השילוט לנחל דלבים, בצומת שנעבור אחרי שנראה את השער של האולפנה נפנה שוב ימינה ואחרי כ 50 מ' אחרי הצומת נגיע לירידה לשביל עפר ולידה נחנה את הרכב. נתחיל לרדת בשביל העפר עם הסימון השחור בשביל נוח שיורד במתינות ואחרי כ 300 מ' שובר בחדות שמאלה ומתחיל לחתוך את קווי הגובה בקו די ישר מה שאומר שהירידה הופכת לתלולה ולאחר שנסיים אותה בהירות ונגיע לואדי נראה מימין לאחר צעידה של 50 מ'

עין אל מז'ור הינו מעיין צלול וקר מתחת לישוב דולב.

עין מז'ור נובע מתחתית הצוק עליו נמצא הישוב דולב וזורם באמצעות תעלת מים שהוסדרה לכיוון בריכה באורך של כ 4 מ', רוחב של כ 2 מ' ועומק של מטר וקצת. מימיו של המעיין צלולים וקרים. מימיו העודפים של המעיין זורמים לואדי מז'ור באמצעות אמת מים מקסימה.

ליד המעיין ישנן פינות ישיבה מטופחות. סביבת המעיין שופצה בקיץ תשע"ז ע"י נוער דולב לזכרו של אליישיב טימנס שנהרג בתאונת טרקטורון.

יו"ש

בשחור. אם אנו עם 2 רכבים נשאיר את הרכב השני בדולב ואם אנו עם רכב אחד נצעד חזרה לרכב ואם יתמזל מזלינו אז נזכה לטרמפ עד לחניה בה השארנו את הרכב.

יש לשים לב: במעיין דולב היו לאחרונה פריצות לרכבים - מומלץ לא להשאיר חפצי ערך ברכב. כמו כן, מומלץ להסתובב באיזור עם נשק.

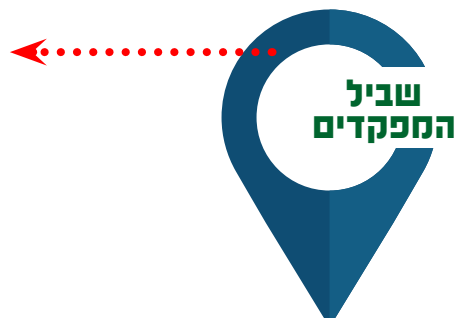
כדי להגיע למקום בלי להיפצע / להחליק (בכל אחת מהדרכים המתוארות) מומלץ לנעול נעליים לצורך הצעידה למעיין.

במקום אין פיניו אשפה - אנא אל תשאירו במקום פסולת.

את המעיין. במהלך הירידה יש תצפית יפה לוואדי. הדרך השנייה הינה להגיע למעיין דולב - בתחילה העלייה לישוב ולצעוד בואדי מזור כק"מ וחצי עד שנגיע למעיין (אותו נוכל לזהות מרחוק לפי המבנה של הפרגולה)

החיסרון של דרך זו הינו שזהו שביל שלא צועדים בו הרבה אנשים ולכן השביל לא כל כך ברור וגם צומחים לצידו המוני קוצים מה שהופך את הדרך ליותר קשה

אופציה נוספת לביקור במעיין למיטיבי לכת - להשאיר את הרכב בחניה של מעיין דולב, לצעוד לכיוון עין מזור, ולאחר הבילוי בעין מזור לעלות לדולב עם השביל המסומ"ש

אורך המסלול: 3.5 ק"מ. המסלול אינו מעגלי ודורש שני רכבים.

זמן הליכה: 4 שעות הליכה

דרגת קושי: למשפחות מטיבות לכת

עונה מומלצת: סתיו, חורף, אביב

ביטחון ועזרה רפואית: מוקד בקעת הירדן: 02-9940218

מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 5-6:

בקעת הירדן ומזרח השומרון, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

שלהם מעצבים את דמות הצבא ומטפחים את רוחו, עובדה זו היא אחד הגילויים הנפלאים של ייחוד ישראל בארצו... כדי להבטיח את קיומה של מדינת ישראל לא די לנו בצבא ככל הצבאות. כדי לקיים את צה"ל, כפי שהינו וכפי שדרוש למדינת ישראל, אנו זקוקים למפקדים אשר רמתם האנושית, מוסריותם ואחריותם מכתביים להם להימצא בראש אנשיהם בקו הראשון."

מה במסלול? שביל המפקדים נפרץ בידי בית ספר שדה עפרה, בשיתוף כפר הסטודנטים של 'קדמה' במעלה אפרים. השביל עובר במקום נפילתם של אל"מ אריק רגב וסרן גד מנלה ז"ל, שנפלו במרדף הגיפתיק.

איך מגיעים? מגיעים לכביש 505 דרך כביש 90 (כביש הבקעה) או דרך צומת תפוח ונוסעים לכיוון מעלה אפרים. המסלול מתחיל מצומת הפנייה לאזור התעשייה של מעלה אפרים. מומלץ להחנות את הרכבים בתוך אזור התעשייה. ניתן להתחיל את המסלול בהמשך, בחיבור בין הוואדי לכביש 505.

מכיוון שהמסלול אינו מעגלי, יש להשאיר רכב בסוף המסלול: מאזור התעשייה של מעלה אפרים חוזרים לכביש 505, פונים שמאלה, ויורדים עד לצומת הכניסה למושב פצאל. פונים ימינה וחונים בשער המושב.

איך הולכים? הסימון האדום הראשון מופיע על שלטי

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: בבוקר 26- ביולי 1968 התבצע מרדף אחר חוליית מחבלים שחדרה מירדן לבקעת פצאל. מח"ט הבקעה, אל"מ אריק רגב, וסרן גד מנלה, שהגיעו לנקודה, זיהו את המחבלים וניסו לאגף אותם על ידי הקפצה בסיוע מסוק. בירידה מהמסוק נתקלו השניים במחבל נוסף, ובהסתערות לעברו נהרג.

לאחר מותם כתב אזרח בשם שמעון ויצפרט לרמטכ"ל בר-לב את המכתב הבא: "הנני פונה אליכם בעניין שלפי מיטב ידיעתי והבנתי מטריד ומעציב את כל בית ישראל. ביום 26- ביולי 1968 נפלו בקרב עם חוליית מחבלים הקצינים אל"מ אריק רגב וסרן גד מנלה. מותם השרה אבל כבד על תושבי המדינה... ואולם, חושבני שלא אתפס להגזמה אם אומר שנפילתו של אריק רגב הייתה אחת מהאבדות הכבדות שידע צה"ל מיום הקמתו. משום כך מתעורר הספק המנקר בליבי, ובליבם של אלפים ורבבות במדינת ישראל. האם נפילתו של אריק רגב הייתה הכרחית? האם לא היה באסון זה משום רשלנות או חוסר אחריות מסוים?"

המטכ"ל בר-לב השיב לו את המכתב הנוקב הבא: "...אני מאמין כי העובדה שיש לנו צבא המצמיח מתוכו מפקדים כאלה, אשר בדוגמה האישית, בהגשמה האישית ובהעזה

כאן ניתן להתחיל את המסלול. (מומלץ לא להשאיר רכבים במקום, או להשאיר שמירה על הרכבים).

במקום יש שלט חום המורה ליואדי זמור - שביל המפקדים! לאחר החצייה יורדים עם הסימון האדום עד למזלג ערוצים. מנקודה זו עובר הסימון בתוך אפיק הנחל, ולאורך המסלול פזורים שלטים המספרים על גבורה בהיסטורית עם ישראל בכלל ובתקופת המרדפים בפרט.

לאחר 800 מ' של הליכה נחל מגיעים לצמד מדרגות סלע. מומלץ לרדת מהן בצמוד לדופן השמאלית של הערוץ. לאחר 200 מ' יוצאים מהוואדי אל בקעת פצאל הרחבה. באביב נמצא בנקודה זו מאהל של בדואים. לאחר 250 מ' נראית האנדרטה שהוצבה בשנת 2014, בשעה שנחק השביל בשיתוף עם משפחות המפקדים שנכלו במרדף.

לאחר 150 מ' מגיעים לתעלה מלאכותית ולמעבר מתחת לכביש הראשי. אפשר לעבור מתחת לכביש ולהתחבר לכביש הגישה לעינות פצאל, אך האפשרות המומלצת יותר היא להמשיך עם הסימון השחור, המגיע בסופו אל אנדרטת הבקעה. כאשר השביל מקביל לצומת הכניסה למושב פצאל יש לחצות את כביש 505 ולצעוד עד לשער המושב.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע לרכישה חפשו בגוגל: מסלוליוש.

מע"צ בצומת אזור התעשייה של מעלה אפרים. השביל חוצה אפיק קטנטן של ואדי, ומיד פונה שמאלה לכיוון מזרח. חוצים שוב את הערוץ כדי לחזור לציידו הצפוני, וליד עמוד חשמל מבחינים בסימון כחול הפונה ימינה. נצמדים לסימון האדום, עם השביל המטפס לגבעה הבולטת ממזרח.

השביל מטפס אל פסגת הגבעה מכיוון צפון, ומהר מאוד נמצא עצמנו בצמוד למצוקים המערביים של הגבעה. יש להתרחק משפת המצוק!

לאחר העלייה מגיעים לתצפית פנורמית על מורדות השומרון ובקעת הירדן, וברקע בולטת קרן הסרטבה. מהפסגה יורד השביל לכיוון דרום-מזרח על גבי שלוחה, ובחיבור לשביל גיפיים מתעקל מערבה.

לאחר 300 מ' יש לשים לב כי השביל האדום יורד מדרך הגיפיים לערוץ קטן, ואילו דרך הגיפיים מובילה חזרה לאזור התעשייה (אפשר לשוב עם שביל זה לנקודת ההתחלה). פונים בסימון האדום ויורדים אל הערוץ הקטן. חוצים אותו ומטפסים מעט, עד שעוברים לצידה השני של השלוחה. השביל עובר בין טרשים ויורד בתלילות לעבר ערוץ ואדי זמור. חוצים את הוואדי ומטפסים לשלוחה בציידו הדרומי, עד לעץ שיוף בודד על שביל עפר.

מעץ השיוף פונים שמאלה, לאורך הדרך הכבושה, ומגיעים לכביש 505.

**נחל שילה -
מגבעת הראל
לעין עוז**

אורך המסלול: 3 ק"מ. המסלול אינו מעגלי ודורש שני רכבים.
 זמן הליכה: 3 שעות הליכה
 דרגת קושי: למשפחות
 עונה מומלצת: כל השנה
 ביטחון ועזרה רפואית: מוקד בנימין: 02-9974106
 מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 5-6:
 בקעת הירדן ומזרח השומרון, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

המזרחי של כביש 60. העמק נקרא בערבית 'סהל אל בנת' - 'עמק הבנות', על שם בנות שילה המחוללות בכרמים. כיום מחדשים חקלאי המקום את נוף העמק ונוטעים כרמים חדשים. במסלול נראה "כבשן סיד" - מפעל קדום מהעת העתיקה שבו היו מכינים סיד לאיטום. שרפת אבני גיר במשך שבוע גורמת לאבן לשנות את המבנה הכימי שלה, והאבן יכולה להישבר ולהתפורר בקלות. ערבוב התוצר - הסיד - עם מים יוצר חומר טיח אטום. בעת העתיקה השתמשו בטיח זה כדי לאטום בורות מים, אמות מים ולעיתים גם גגות של מבנים.

איך מגיעים? גוש יישובי שילה נמצא על כביש 60, כ-10 ק"מ דרומית לאריאל. מגיעים לצומת שילה על כביש 60, ופונים מערבה לכיוון היישוב גבעת הראל (לא לכיוון יישובי שילה). נוסעים כ-2 ק"מ בכביש הגישה ליישוב עד שמגיעים לשער. מיד בכניסה פונים שמאלה תעולים אל מגדל המים. כאן נמצאים גם 'מצפור אברהם', יקב גבעות והמסעדה 'אסדר לסעודתא', וכאן מחנים את הרכב.

מכיוון שהמסלול אינו מעגלי, יש להשאיר רכב בסוף

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: מיקומה המדויק של שילה המקראית מופיע בתנ"ך בסוף ספר שופטים, בהסבר שנותנים בני ישראל לשבט בנימין היכן נמצא 'חג ה' בשילה': "מצפונה לבית אל, מזרחה השמש למסילה (הדרך) העולה מבית אל שכמה ומנגב ללבונה". ר' אשתורי הפרחי, בספרו 'כפתור ופרח', מספר בין השאר על מסעותיו בארץ. במהלך חיפושיו אחר שילה הוא מגיע אל מקום בשם לובן (כיום הכפר לובן-שרקיה) ומשם הוא הולך אל שילה. וכך הוא כותב: "שילה הוא לדרום שכם כשלוש שעות ביושר אלא שנטה מעט למזרח, והוא בדרך עלותך לירושלים, והמסילה העולה משכם לירושלים מניח את שילה אל משמאל העולה, והוא סוף השליש העליון וקורין לו סאילון. ודע כי כמו שהוא נסמן בספר שופטים כך הוא היום: שתחילה תמצא על ימינך לבונה וקורין לו לובן, תעלה עוד כאלף אמה ותמצא על שמאלך עין מים (המעייין בחאן לובן), ושם שביל תלך בו למזרח נוטה לדרום כמו שעה, ושם הוא שילה".

מה במסלול? אל נחל שילה, אחד מיובליו של הירקון, מתקזזים המשקעים מעמק שילה, הנמצא מצידו

המסלול: חוזרים מצומת שילה לכיוון היישוב עלי. בצומת הכניסה ליישוב עושים סיבוב פרסה וחוזרים לכביש 60 לכיוון ירושלים. מיד אחרי תחנת האוטובוס בצומת עלי יש פנייה לדרך אלקנה, ומיד אחריה פנייה שמאלה. לאחר 100 מ' מגיעים לרחבת כורכר. אפשר לחנות פה, או לכנות שמאלה ולהתקדם עוד 800 מ' לכיוון המעיין.

בתוך הנחל סינגל האופניים מטפס אל הגדה, ואילו השביל הרגלי עובר בין סלעים ומטפס אל הגדה הדרומית לפני שהוא מתמזג עם סינגל האופניים. בהמשך נפגש השביל עם דרך הג'יפים. לפני שהדרך חוצה את הנחל יורד ממנה שביל הולכי רגל שמאלה בסימון שבילים ירוק, וממנו מתפצל שביל שקוף של כ-10 מ' המוביל לכבשן סיד עתיק.

שבים עם הסימון הירוק אל שביל הג'יפים וממשיכים עד לעין עוז - נוכל לראות אותו משמאלנו, מוקף בבוסתן. במקום זה יש שתי בכרות עגולות, האחת עמוקה והשנייה רדודה. מי המעיין נובעים מן הגומחה שבה, ומגיעים אל הבכרה בעזרת צינור הקבור מתחת לאדמה. הושקעו מאמצים רבים לטיפול המקום, אנא שמרו עליו והשתדלו להשאירו נקי לבאים אחרים.

לאחר הביקור בעין עוז ממשיכים עם שביל העפר המסומן בכחול, עד לחניון נחל שילה בצומת עלי.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה נכפו בווגל: מסלוליוש

איך הולכים? את המסלול מתחילים ממצפור אברהם, לזכרו של אברהם גביש. במקום פועלת מסעדה בשרית, וכן יקב בוטיק מרשים בשם 'יקב גבעות'. הסימון האדום הראשון נמצא על עמוד התאורה הראשון שממין למצפה. השביל יורד מעט ופונה שמאלה, עובר ממש מתחת למרפסת המסעדה ומגיע עד לפתח מערת רועים מטופחת. בהמשך יורדים ירידה מעט תלולה ומתחברים למדף סלע ארוך, שאיתו יורדים במתינות עד לחיבור עם הנחל. בחודש נובמבר כדאי לעלות על מדף הסלע כדי לראות מקבץ חלמוניות נדיר.

מש לפני המפגש עם הנחל מתחבר השביל האדום עם דרך עפר לרכבי 4x4 המסומנת בכחול. פונים ימינה ומיד ימינה - אל סימון ירוק באפיק הנחל. בקודה זו אפשר לבחור אם ללכת בשביל הולכי הרגל,

מפדואל לצרדה ונחל שילה תחתון בלב השומרון

רכבים. עדיף לחזור לפדואל ולדאוג להקפצה משם, או להשאיר את הרכב בכניסה הצפון-מערבית של בית אריה (הדבר ידרוש עלייה נוספת ברגל לאחר המסלול, לאורך הכביש המוביל לבית אריה).

משער היישוב פדואל חוזרים בחזרה לכיכר אלימלך. בכיכר פונים שמאלה (מערבה), לכיוון בית אריה וכביש 446. מגיעים לצומת דיר בלוט, על כביש 446, ופונים שמאלה (דרומה). הכביש יורד בתלילות ויש בו פיתולים רבים. לאחר הירידה הכביש מתעקל שמאלה, ומיד לאחר חציית אפיק הנחל יש פנייה שמאלה לשביל עפר עם סימון שבילים אדום. כאן יסתיים המסלול.

איך הולכים? המסלול מתחיל מגדר היישוב, כ-50 מטרים מחוץ לשער, והוא מסומן בסימון שבילים אדום. השביל יורד ומקיף את הגדר של היישוב פדואל ממזרח. השביל יורד מעט, ומגיע אל כתף שמתחתיה יש בור מים צלולים ומזמינים לרחצה. סימון שקוף מוליך מהשביל אל הבור.

שבים מהבור אל השביל המרכזי, המסומן באדום, ויורדים בין טראסות חקלאיות. השביל מתקדם שמאלה והדרך עוברת במקביל לטראסה אנכית, התוחמת בין חלקות של עצי זית. אפשר לראות את

מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 7: השרון ומערב השומרון, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: שתי דמויות מוכרות ומשמעותיות יצאו מן העיר צרדה. הדמות הראשונה היא מלך ישראל הראשון, "ירבעם בן נבט אפרתי מן הצרדה", שהתנ"ך לא עושה לו הנחות ומציג אותו כחוטא ומחטיא. הדמות השנייה היא נשיא הסנהדרין הראשון בתקופת הזוגות, ר' יוסי בן יועזר איש צרדה, אשר מצוטט בפרקי אבות: "יהי ביתך בית נַעַד לַחֲכָמִים, וְהָיָה מִתְאַבֵּק בְּעֶפְרַר בְּגָלְיָהֶם וְהָיָה שוֹתֵה בְּצֶמֶא אֶת דְּבָרֵיהֶם" (פרק א' משנה ד').

איך מגיעים? נוסעים על כביש 5, חוצה שומרון, ופונים דרומה לכיוון פדואל. נוסעים בכביש ועוברים ליד היישוב ברוכין, ולאחר כמה דקות מגיעים לכיכר אלימלך. פונים בה שמאלה (דרומה) - יוצאים ביציאה השלישית - לעבר היישוב פדואל. מתקדמים לשער היישוב ומחנים את הרכב בחניית הראשונות שבתוך היישוב. חוזרים רגלית אל השער.

מכיוון שהמסלול אינו מעגלי, יש להשאיר רכב בסוף המסלול: לא מומלץ לחנות בסוף המסלול להקפצה

האפשרות הראשונה היא להמשיך עם הסימון האדום לאוכף שלמרגלות חרבת בנת בר, לרדת צפונה ולהקיף את המצוקים. האפשרות השנייה, והיפה יותר, היא לחצות את המערה מצידה הצפוני של השלוחה לצידה הדרומי, לרדת מדרגת סלע ביציאה ולצעוד על שביל עזיזם ברור לכיוון מערב, עד לחיבור עם השביל האדום.

בנקודת החיבור בין שתי דרכים הסימון האדום ממשיך מערבה, לתחתית המצוק, ולאחר כ-200 מ' יורדים דרומה בין מטעי זיתים ובורות מים מודרניים. חלקה השני של הירידה עובר בין טרשים ומדרגות סלע, המובילים לעבר אוכף צר. על האוכף נמצאת מכלאת צאן בתוך מבנה רבוע, שנראה כמו מצודה מתקופת המלוכה. תפקידה של מצודה זו היה להגן על הדרך העולה לעיר צ'דה מכיוון מערב. מהאוכף השביל יורד ימינה (מערבה), ומתחבר לוואדי אישמית. מהחיבור עם הנחל הדרך הופכת להיות נוחה וברורה.

לאחר הליכה של כחצי ק"מ השביל בוואדי מתחבר לערוץ הנחל הראשי באזור - נחל שילה. הליכה של כ-100 מ' מערבה מובילה לסוף המסלול, לכביש 446, במקטע המחבר בין פדואל בצפון לבית אריה בדרום.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה נכפשו בגוגל: מסלוליוש

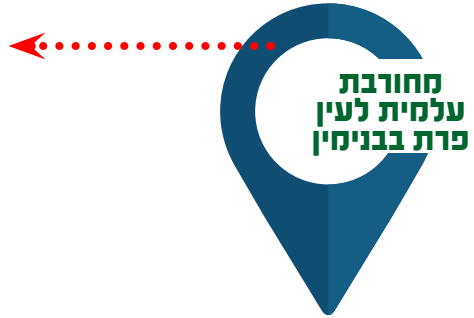
ההבדל בין עצי הזית הגדולים והזקנים במזרח ובין העצים הצעירים יותר במערב.

לאחר כ-600 מ' השביל חותך את ואדי אישמית, ולאחר מכן מטפס כ-200 מ'. לנגד עינינו נראים שרידי המצודה הישראלית שהגנה על העיר צ'דה בתקופת המלוכה. המצודה נקראת בכי הערבים המקומיים 'חינדק', שפירושה בעברית הוא 'נק'ה או 'תעלה'.

ממצודת חינדק ממשיכים במעלה ההר, עד שמגיעים אל שביל עפר חום. פונים ימינה, ולאחר פחות מ-100 מ' מטפסים שמאלה עד לראש המצוק. עוברים במרחב מרובה חציבות, ובו אפילו תעלה חצובה המקלה על הליכה עד הפסגה. זו אחת הנקודות היפות ביותר בשומרון, הצופה אל אפיקו הרחב והתחתון של נחל שילה ואל 'הפרסה', העיקול החד שלו. בגבעה שממערב לנו אפשר לראות את חרבת בנת בר, המזוהה כשרידי העיר צ'דה, המוקפת במצוק משלושת עבריה.

ממשיכים ללכת במשטחי הסלע הקרובים לשפת המצוק, לעבר המורדות הצפונים של השלוחה, עד שמגיעים לפתח של מערה קרסטית גדולה ומרשימה הצופה אל הפרסה וחוצה את הרכס מצד לצד.

מכאן אפשר לרדת בשתי דרכים שמתחברות זו לזו.

אורך המסלול: 5 ק"ס. המסלול אינו מעגלי ודורש שני רכבים.
 זמן הליכה: 3 - 4 שעות הליכה
 דרגת קושי: למשפחות מטיבות לכת
 עונה מומלצת: סתיו, חורף, אביב
 ביטחון ועזרה רפואית: מוקד בנימין: 02-9974106
 מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 8:
 צפון מדבר יהודה וים המלח, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

בעושר הצמחים שגדלים לצידו ובשפע בעלי החיים הנהנים מזרימתו.

איך מגיעים? נוסעים דרך שכונת פסגת זאב בירושלים לכיוון היישוב ענתות (עלמון), נסיעה של כ-3 דקות. פונים שמאלה, על פי השילוט, אל היישוב ולשמורת הטבע עין פרת. לאחר 70 מ', מיד אחרי השלט 'ענתות', עוצרים את הרכב בשולי הדרך. המסלול מתחיל בצד שמאל של הכביש. סימון השבילים הירוק הראשון נמצא על התמרור המורה על צומת T. מומלץ לא להשאיר את הרכב בנקודה זו, אלא להמשיך בנסיעה 500 מ' לשער היישוב ולחזור ברגל לתחילת המסלול.

מכיוון שהמסלול אינו מעגלי, יש להשאיר רכב בסוף המסלול: נכנסים ליישוב ענתות ויורדים בכביש המרכזי בערך קילומטר. מגיעים לשלט ירוק של רשות שמורות הטבע, מימין לכביש, המורה על פנייה לשמורת עין פרת. פונים לפי השלט ונוסעים עם הכביש המתפתל, העובר ליד פינת חי וחורשת אקליפטוסים. לאחר 700 מ' מגיעים לשער היציאה האחורי של היישוב ענתות, שאחרי נמצאים עמדת התשלום ושער הכניסה

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: ירמיהו הנביא גר בענתות, אזור ספר מדברי המקשה מאוד על המתיישבים בו. כמות המשקעים באזור נעה בין 400-200 מ"מ גשם בשנה, כמות שאינה מספיקה לגידולים חקלאיים. תושבי האזור מתכרנסים בעיקר מרעיית צאן וממסחר, ושותים מי בורות שנאגרו בחורף. בפרק ל"א נאמר שה' מתנבא אל ירמיהו ומצווה אותו לקנות את שדה בן דודו בענתות. לכאורה זו בקשה פשוטה, אך יש להבין באיזו מציאות העם נמצא: בבל כבר יושבת בפאתי ירושלים ועוד רגע תכבוש אותה. קניית שדה בשטח כבוש היא בדיוק כמו לזרוק את הכסף. עם זאת, ירמיהו קונה את השדה בלי להתבלבל וחותם על השטר לעיני כל העם. הוא מוסיף: "כי כה אמר ה' צבאות, עוד יקנו שדות ובתים וכרמים בארץ הזאת". ההתיישבות המחודשת באזור היא ההוכחה לכך שהנבואה התקיימה.

מה במסלול? נחל פרת, הנמצא בקפר המדבר, מאפשר טעימה מן הקדושה והתנועה של העיר יחד עם השקט והפראיות של המדבר, דבר שמתבטא גם

המטע תחום בטרסה גדולה, ובו מבנה אבן שנועד לשמור על המנזר על הצוק מתחתיו. הליכה של חמש דקות נוספות מובילה אותנו לחיבור של שביל ירוק עם שביל כחול, היורד מהשער האחורי של היישוב ענתות. פונים שמאלה בסימון הכחול, ומיד מגיעים לירידה מפותלת ותלולה. בתוך הסלע קבועות ידיות ברזל המסייעות לנו לא למעוד. בסוף הירידה מתגלה לעינינו השער של מנזר פארן.

המנזר ממשיכים לרדת כ-2 דקות, ומגיעים ל'בִּכְתּ' הנביעה, בריכה רדודה ונפלאה. מעל ברכה זו נובע עין פרת (עין פארה). הולכים במורד הנחל עם הסימון הכחול, ובדרך מתגלות לנו שלל בככות צלולות. ממשיכים ללכת ומגיעים לחיבור השביל הכחול עם שביל שחור. הליכה בשביל הכחול טוביל אותנו לחניון התחתון ולסוף המסלול. שווה להקדיש עוד כמה דקות, לפנות שמאלה בשביל השחור ולהמשיך איתנו כ-2 דקות. אז תתגלה לנו 'בִּכְתּ' התמר, ברכה מרובעת בעומק 2.5 מ', הנמצאת בין שני עצי דקל.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה כפשו בגוגל: מסלוליוש.

לשמורה. ניכנס לשמורה, ולאחר מכן נמשיך עם הכביש בירידה תלולה ומפותלת עד לחניון התחתון.

איך הולכים? מתחילים לטפס מהכביש בסימון שבילים ירוק, דרך קבר השייח' עבד א-סלם, עד לראש התל' 'חורבת עלמית'. יש להיזהר מגפילה לבורות הפתוחים. מראש התל נצפים מורדות מערב נחלת בנימין - שכונת פסגת זאב, נווה יעקב, הכפר א-רם, גבע בנימין והר בעל חצור.

יורדים מחרבת עלמית עם הסימון הירוק, והולכים כ-10 דקות לכיוון הגבעה הסמוכה. בראש גבעה זו ניצב עץ תאנה, שצמח מתוך בור מים עתיק. גם כאן יש להיזהר מגפילה לבורות הנמצאים בשטח. ממשיכים 10 דקות נוספות, עד שמגיעים סמוך לגדר היישוב ענתות. ליד החיבור של השביל עם הגדר מתחילים לרדת במתינות לכיוון נחל פרת, הזורם מצפון לנו. לאחר 15 דקות הליכה מגיעים לראש המצוק הנשבר מעל הנחל.

יורדים בירידה תלולה שמובילה אותנו לשביל העובר בראש המצוקים הניצבים מולנו. ממשיכים בשביל הסמוך למצוק כ-25 דקות נוספות, עד שמגיעים למטע זיתים.

אורך המסלול: 2 ק"מ. המסלול אינו מעגלי ודורש שני רכבים.

זמן הליכה: 3 שעות הליכה

דרגת קושי: למשפחות

עונה מומלצת: כל השנה

מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 9:

הרי ירושלים והפרוודור, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

קברות (מוסלמי) משמאל, ומגיעים לכיכר גרוס. ממשיכים בעלייה לכיוון בית הדסה ברחוב דוד המלך, ובקצה הרחוב פונים שמאלה - לעלייה תלולה ברחוב תרפי"ט - עד לצומת ז'. בצומת פונים ימינה ומחפשים מקום חניה. בשלב זה כדאי להקיף רכב אחד לטוף המסלול, למגרש החנייה שברחוב יהודה חזני (שעברנו בו קודם, ליד מערת המכפלה).

איך הולכים? ממקום החניה פונים שמאלה ועולים בעלייה תלולה, ובקצה העלייה משמאל נמצא שער הגן הארכאולוגי של תל חברון (תל רומיידה). נכנסים לגן ורואים שני מקוואות גדולים מאוד - עדות ליישוב היהודי בחברון בימי הבית השני. מקוואות אלה התגלו בחפירות בשנת 2014. ליד המקוואות התגלו שרידי יישוב עירוני-יהודי שכלל בני מגורים, גתות ובית בד לאצירת שמן, וכן בית יוצר לעשיית כלי חרס. מתחילים ללכת מזרחה, בשביל הרחב שלמרגלות התל המקראי, בסימון ירוק. לאחר מאה מטרים רואים את החומה הגדולה והמבוצרת של העיר חברון הקדומה, שהגנה על העיר בתקופת האבות ובתקופת בית ראשון. בשל גודל האבנים שבה היא מכונה 'חומת הענקים'. השביל מתעקל שמאלה, ואחרי העיקול מתקדמים עד שחולפים על פני בית מצד ימין. מיד אחרי הבית פונים שמאלה, בשביל שמוביל לקבר ישו ורות. כמאה מטרים לפני הקבר רואים שלט המפנה ימינה, לשכונת אדמות ישו. ממשיכים ישר לקבר ישו ורות, ולאחר הביקור בו חוזרים לשלט שמונים שמאלה אל השכונה.

צועדים על שביל בטון כשמשמאל נמצא מוצב צבאי. ממשיכים עם השביל עד שמגיעים לכביש, לרחוב זית רענן. מימין ניצב מבנה חדש עם ארבע קומות - בית מנחם. בקומה הרביעית של בית מנחם יש תצפית מרשימה שממנה אפשר לראות את העיר חברון ולהבין את המבנה שלה ואת מרכז המסחר והעסקים של חברון הערבית. מכאן אפשר גם להציץ אל חלקה המערבי של העיר. הנוף שווה את המאמץ שבעלייה.

רקע היסטורי? עובדות מעניינות על המקום: נצא לסויר בן 4,000 שנה בסמטאות עיר האבות. מאברהם אבינו ועד היישוב היהודי המתחדש בחברון: נצעד בין אתרי ארכיאולוגיה, סיפורים ומסורת, היסטוריה, ואפילו מעט מים. והכל במחיר "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר".

מה במסלול? בית הכנסת 'אברהם אבינו' נמצא במרכזה של שכונת אברהם אבינו, הסמוכה מאוד למערת המכפלה, שבה חיה במאה ה-16, לאחר גירוש ספרד, קהילה ספרדית גדולה. הספרדים המגורשים השתקעו בסביבות ערי הקודש בארץ ישראל - חברון, ירושלים, צפת וטבריה. בחברון הם הקימו את בית הכנסת, אך אנדה מספרת כיצד הוא קיבל את שמו הנוכחי: באחת מתפילות יום הכיפורים נכחו בבית הכנסת רק תשעה מתפללים, וגברה בקרב המתפללים חרדה כי לא יצליחו לקיים תפילה במניין ביום חשוב זה. לפתע, בכניסתו של היום הנורא, הופיע אורח שהצטרף לכל תפילת החג. במוצאי יום הכיפורים נעלם האורח. לימים הופיעה דמותו בחלומו של רב הקהילה, והוא סיפר כי הוא אברהם אבינו. מאז שונה שמו של בית הכנסת. לאחר מאורעות תרפ"ט ובמהלך תקופת השלטון הירדני נהרס רובו של בית הכנסת, והוא הוסב להיות מכלאת צאן ושירותים ציבוריים. לאחר מלחמת ששת הימים נחשפו שרידי בית הכנסת, הוא שופץ ושבו להיות בית כנסת פעיל.

איך מגיעים? מצומת גוש עציון נוסעים דרומה, על כביש 60, ונכנסים לקריית ארבע מהכניסה הצפונית (ליד תחנת הדלק). עולים במעלה הרחוב, ובצומת ז' פונים שמאלה. בכיכר הראשונה ממשיכים ישר ובכיכר השנייה פונים ימינה, לרחוב כלב בן יפונה. בקצה הרחוב יש שער המוביל לחברון - יוצאים ממנו, פונים שמאלה ונוסעים על פי השילוט למערת המכפלה. בקצה הירידה התלולה הכביש מתעקל ימינה ומגיעים למזלג בכביש, בכניסה למערת המכפלה. כאן אפשר לפנות ימינה למערת המכפלה, יש כאן גם מזנון ושירותים, אך אנו נגיע למערת המכפלה מאוחר יותר. בוחרים את הנתיב השמאלי ברח' יהודה חזני, חולפים על פני חניה מימין ובית

המדרש של הרב חזקיהו מדיני.

לאחר הביקור בבית הדסה יורדים ברחוב דוד המלך עד לכיכר גרוס. מצד שמאל יש כניסה לשכונת אברהם אבינו. בכיכר גרוס פונים שמאלה, למגרש החניה של השכונה, ונכסים אליה דרך שביל מרוצף אבנים. בחצר הפנימית הראשונה משמאל ניצב בית הכנסת אברהם אבינו, שנבנה לפני 500 שנה. בזמן הכיבוש הירדני הוא חרב בחלקו ובדורנו הוא שוחזר. בארון הקודש נראים ספרי תורה עתיקים ומקוריים של קהילת חברון שניצלו מפרעות תרפ"ט, והוחזרו למקומם לאחר שחזרו בית הכנסת.

לאחר הביקור בבית הכנסת חוזרים לרחוב דוד המלך ופונים בכיכר גרוס שמאלה, ולאחר מכן, בפיצול שמאלה לרחוב עמק חברון, וממשיכים עד למדרגות הכניסה למערת המכפלה. המבנה העצום של מערת המכפלה הוא בעצם מבנה גבוה שנבנה מעל קצה השטח החקלאי של חברון ומעל למערה כפולה. במבנה נמצאים ציון קברם של אברהם ושרה, יצחק ורבקה ויעקב ולאה, וכן אולמות לתפילה. רוב המבנה סגור לכניסת יהודים ברוב ימות השנה (מלבד עשרה ימים) והוא משמש את המוסלמים בחברון.

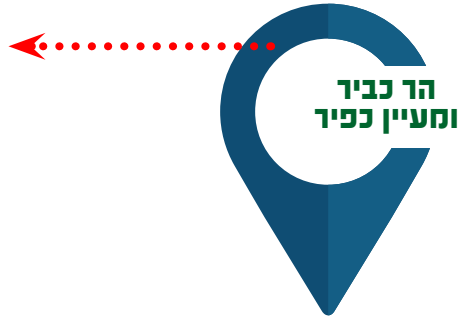
מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה נפשו בגוגל: מסלוליוש

לאחר התצפית יורדים מבית מנחם. יוצאים ימינה לכביש, ופונים שוב ימינה לעתיקות שנמצאות מתחת לבניין. בנקודה זו נחשפה חומה בצורה מתקופת האבות וכן בית ארבעה מרחבים - ככל הנראה מתקופת מלכי יהודה.

אחרי העתיקות ממשיכים על השביל ישר, בין הבתים, עד שמגיעים לסוף המטע. משמאל למטע יורדים במדרגות ופונים ימינה לכיוון בית קברות. מימין חולפים על פני קבר בולט בעל גג משולש. ממשיכים לרדת עד שמגיעים לעץ זית גדול, ובפיצול שבילים פונים ימינה לשביל ירוק. ממשיכים ללכת על השביל הברור עד למעיין אברהם - מעיין צלול ועמוק מאוד (מעל 7 מטרים עומק!).

ממעיין אברהם ממשיכים לרדת בסימון הירוק כשבית הקברות מימין ושכונת הבתים משמאל, בשביל עפר שבחלקו התחתון הופך למדרגות. מגיעים לרחוב דוד המלך, מול בית רומנו. פונים שמאלה לבית הדסה, שם נמצא מרכז המבקרים 'לגעת בנצח'. במרכז המבקרים מוצגות חמש התקופות העיקריות בעיר חברון וכן מיצג רב ממדי (רצוי להזמין מראש ביקור במזאון, בטלפון: 02-9965333).

לאחר הביקור במזאון חוזרים לרחוב, ומצד ימין רואים בניין גדול. זהו בית רומנו, שנבנה בידי יהודים במאה ה-19 וכיום נמצאת בו ישיבת 'שבי חברון'. בבניין שוחזר בית

אורך המסלול: 2.5 ק"מ

זמן הליכה: 4 שעות הליכה

דרגת קושי: למשפחות

עונה מומלצת: כל השנה

מפת סימון שבילים: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 5-6:

מזרח השומרון ובקעת הירדן, בהוצאת החברה להגנת הטבע.

נקראת על שם תא"ל יוסף לונץ ז"ל, ראש המנהל האזרחי ברצועת עזה, שהיה ידיד ההתיישבות וסייע בהקמת אלון מורה. הנף הנשקף מהמצפה הוא מקיפים בארץ, והוא נמצא על המדרון התלול ביותר בצידה המזרחי של ארץ ישראל. מתחתינו זורם נחל תרצה, מעינות בידן עד לנהר הירדן. לאורך הנחל עוברת דרך רוחב מרכזית המחברת את מישור החוף לעבר הירדן המזרחי, והיא נקראת בתנ"ך 'דרך מבוא השמש'. מולנו פרושים רכסי צפון-מזרח השומרון, הגלבוע, התבור, וביום עם ראות טובה אפשר לראות גם את הר החרמון במלוא הדרו. מולנו נמצאת העיירה אל-פארעה, שבסמוך אליה זוהתה העיר תרצה המקראית, על שמה של הצעירה מבנות צלפחד. העיר הייתה בירתה השלישית של מלכי ישראל בימי ירבעם בן נבט, והיא הועתקה משם על ידי עמרי מלך ישראל לעיר שומרון (מלכים א' י"ד).

איך מגיעים? מצומת תפוח נוסעים צפונה כ-7 ק"מ, לכיוון אלון מורה, איתמר ושכם. הכביש הראשי חוצה את הכפר חווארה, ואחריו ממשיכים ישר בכיכר הראשונה ומגיעים לכיכר יוסף (חווארה). בכיכר פונים ימינה, לכיוון היישובים איתמר ואלון מורה. חולפים על פני הכניסה לחטמ"ר שומרון, ולאחר כ-3 ק"מ חולפים גם על פני הכניסה ליישוב איתמר. הכביש יורד לעמק רחב, חוצה אותו ומתחיל לטפס לעבר אלון מורה על

רקע היסטורי/ עובדות מעניינות על המקום: הארכאולוג אדם זרטל זיהה בשלוחה הצפון-מזרחית של הר עיבל, ב-2/3 גובה ההר, מזבח עתיק גדול ממדים התואם את התיאור בספר דברים כ"ו, א' ח'. על פי זיהויו, זה המזבח שבנו בני ישראל כשכננסו לארץ, כפי שמתואר בספר יהושע. בעקבות הזיהוי הקשה הרב יואל בן נון קושיה על מיקומו של הר גריזים. סביר להניח שאם המזבח בהר עיבל נבנה כחלק מהמעמד בין הר גריזים והר עיבל, הוא היה צריך להיראות לעומדים על שני ההרים, ועל כן יש בעיה עם זיהויו של הר גריזים מדרום להר עיבל. הרב יואל בן נון טען כי יש לזהות את הר כביר כהר גריזים, ואילו הר גריזים המוכר לנו כיום הוא שיבוש שומרוני. לעומתו השיבו חוקרים שונים כי בתורה יש שני ציוויים שונים: האחד הוא בניית המזבח בהר עיבל, והשני הוא מעמד הברכה והקללה בהר גריזים ובהר עיבל. הציווי הראשון, על בניית מזבח על הר עיבל, לא קשור למעמד הברכה והקללה ולא קשור להר גריזים, ולכן אין צורך שהמזבח ייראה מהר גריזים. יוצא אפוא שאין קושיה על מיקומו של הר גריזים, ועל כן אין צורך לתרץ שהר כביר הוא הר גריזים.

מה במסלול? הר כביר הוא ללא ספק אחד האתרים המובחרים שיש לשומרון להציע. לאחר הליכה קצרה מגיעים למצפה לונץ, תחת עץ אלון רחב. התצפית

שמאלה וצמדים לדרך שבראש הרכס. דרך הנוף יורדת, ואז מטפסת לגבעת הישיבה ולמצפה אילן. מגבעת הישיבה ממשיכים בסימון שחור על דרך סלולה כמעט 2 ק"מ, עד לפנייה ימינה לשכונת נחלת יוסף. פונים ימינה, ולאחר 400 מ' פונים שוב ימינה לשטח החקלאי. כאן חונים.

כדי להשאיר רכב אחד בסוף המסלול יש לצאת משער היישוב אלון מורה, ולאחר 800 מ' מצד ימין לחנות בחניה של עין כפיר.

מהנקודה שבה חנינו פונים ימינה, לשביל עפר היורד לכיוון מטע זיתים וחוצה אותו במרכז. מיד לאחר מטע הזיתים עוברים דרך שער בקר - חובה לסגור אותו לאחר היציאה! משער הבקר ממשיכים בירידה על שביל עפר רחב. לאחר 800 מ' מגיעים למזלג שבילים. פונים ימינה וממשיכים ללכת במורד הנחל, עד שמגיעים לכביש ראשי - זהו כביש הגישה לאלון מורה. לפני שחוצים אותו פונים שמאלה והולכים לאורך הכביש עד שרואים את הכניסה לנקבת המעיין, שנחצבה לעומק של 70 מ' בתוך ההר וההליכה בה מומלצת מאוד. אין פניות לטעות בהן, אך יש לצאת מהפתח שממנו נכנסים. לאחר היציאה מהנקבה חוצים את הכביש דרך מעביר המים שנמצא מתחתיו ומגיעים לבקעת עין כפיר. לאחר שכשון במעיין עולים אל החניה.

מתוך הספר "מסלוליוש" בהוצאת מועצת יש"ע. לרכישה נפשו בגוגל: מסלוליוש

רכס כביר. חולפים על פני המעיין עין כפיר (שבו נסיים את הטיוול), נכנסים בשער היישוב אלון מורה ומטפסים במעלה הכביש. לאחר העיקול החד שמאלה פונים ימינה וממשיכים עד הכיכר. בכיכר פונים ימינה, לרחוב דרך שמונה עליות. הכביש עולה ומתעקל שמאלה, עד לפנייה ימינה לרחוב כנסת ישראל. עולים ברחוב ומגיעים לצומת X שבה ממשיכים ישר, ומיד אחר כך פונים ימינה. לאחר כמה עשרות מטרים פונים בעלייה שמאלה, לכיוון בית הספר. ממשיכים ישר עד שנפגשים עם הדרך הנופית של הר כביר, המסומנת בסימון שבילים שחור. פונים שמאלה ונוסעים כמה מאות מטרים לכיוון פסגת הר כביר. חונים ברחבת הכורכר שבקצה העלייה.

איך הולכים? מהחניה עולים בסימון השחור עד למפגש עם סימון שקוף. פונים שמאלה עם הסימון השקוף והולכים לאורך טיילת עם ארבעה כיווני תצפית: במערב נצפים הר עיבל והר גריזים, בצפון-מערב - עיינות בידן ומרכז השומרון, בצפון עמק תרצה, נחל תרצה (מחיים פרעה) וטובס (תבא), ובצפון-מזרח - הרכסים טמון וגדיר ובקעת הירדן. מהתצפית הצפון-מזרחית מטפסים אל מקאם שייח' בילאל, דמות המזוהה באסלאם כמואזין של מוחמד. שיא הגובה של ההר הוא 765 מטר.

מהר כביר חוזרים לרכב ונוסעים על דרך הנוף המסומנת בסימון שחור לכיוון מזרח. לאחר קילומטר אחד פונים

מיקום: הנגב המערבי
 נקודת הגעה: חניון רעים ב-
 Waze, כביש 232 בין רעים
 לבארי
 חים: חורף, סתיו, אביב
 ותחילת הקיץ
 אורך המסלול: הדרך
 המקיפה את הפארק כ- 3
 ק"מ. הדרך מישורית ועבירה
 לכל סוגי כלי הרכב.
 משך הסיור: החל משעתיים

במקום נטועים עצי אשל, אקליפטוס, זית וחרוב. קק"ל סללה בפארק דרכים נופיות המובילות לשמורות של נחל גרר עליון ותחתון. כדאי לדעת שבחודש יוני נעלמים המים מהנחל. הקנה המצוי שגדל כאן "שותה" אותם בצמא. באוקטובר נפסקת צמיחתו והמים שבים לזרום בערוץ, בלי קשר לירידת גשמים.

להזמנת סיורים וטיולים באזור מזמנים לפנות אל בית מוריה בטלפון 08-6490185

דווקא עכשיו, כשהתנחים נדמו והמלחמה, לפחות בינתיים, מאחורינו, הנגב המערבי שספג מטחי טילים בלתי פוסקים זה-ה-מקום לבקר בו.

דרך מתקני המים של נחל גרר היא אחת הדוגמאות היפות ביותר בישראל לאופני ההשקיה הקדומים מהם נהנו תושבי הארץ. נחל גרר הוא היובל הגדול ביותר של נחל הבשור.

המסורת מספרת שכאן חפרו אבותינו הקדומים, אברהם ויצחק בארות מים כדי להשקות את הצאן.

נחל דוד

אורך המסלול: 3 ק"מ

משך המסלול: חצי יום

דרגת קושי: קל

מחיר: בתשלום, לחנויי סטמון

בחנים

עונה מומלצת: כל השנה,

פחות מומלץ בקץ בימים

חמים במיוחד

מים: כל השנה

מפת סימון שבילים: 8

דוד

שמורת עין גדי שופעת מסלולי טיולים נהדרים, המתאימים לכל רמה ונחל דוד אף מהווה מסלול נגיש המותאם לבעלי מוגבלויות ועגלות ילדים ובו ניתן לטבול ולהתרענן במים הקרים.

איך מגיעים? לנחל דוד מגיעים מכביש ים המלח (90). פונים לאתר בין סימני ק"מ 244-245, כ-2 ק"מ מצפון לקיבוץ עין גדי. ניתן לכתוב בוויז "שמורת עין גדי".

נקודה חשובה שכדאי לדעת היא שטרם ההגעה לשמורה יש להזמין כרטיס באתר רשות הטבע והגנים. כמו כן, להזמנת סיורים וטיולים באזור ניתן לפנות למדרשת חברון של ארגון אשכולות במספרים 02-9605215, 9961311.

נחל דוד הינו מהמרהיבים במסלולים במדבר יהודה, וחלקו מתאים גם לילדים קטנים. שמורת עין גדי היא ללא ספק אחת משמורות הטבע הייחודיות והחשובות בארצנו, שני נחלי איתן עוברים בשמורה - נחל ערוגות (שהוא אחד משני הנחלים היחידים במדבר יהודה שבהם זורמים מי מעיינות לאורך כל השנה) ונחל דוד.

בנוסף בשמורה נובעים ארבעה מעיינות מתוקים - עין דוד, עין ערוגות, מעיין שולמית ומעיין עין גדי.

השילוב המנצח בין מפלים יפים לבריכות מים מתוקים לצד מדבר צחיח ונוף לים המלח יוצרים נווה מדבר מיוחד במינו, עליו יכולים להסביר מדריכים מטעם מדרשת חברון.

נקודת הגעה: המגלשה עוגיה

אורך המסלול: 2 ק"מ

תקופה מועדפת: חורף, אביב
(קייק וסתיו- תלוי בגשמים)

אזהרה מיוחדת: מומלץ להגיע
למקום רק בקבוצות גדולות
ובליווי בטחוני

הממשיכה מטה.

השיא הוא ממש במיקום בו אנחנו נמצאים, כאשר מגלשת בטון באורך של 100 מטר מזרימה את המים בעוצמה חזקה לבריכה, ומכאן ממשיכים המים בתעלות עוד מספר קילומטרים, כאשר גם בתוכם אפשר לשכשך ולהנות. אגב, ואדי עוגיה (שמו הערבי של הנחל) היה במלחמת העולם הראשונה חלק מקו העוגיות שסימן גבול בין הטורקים לבריטים, אבל זה לפינה אחרת כבר...

איך מגיעים? בוויז: "המגלשה עוגיה". "חשוב להדגיש" אומר מדריך הטיולים אביתר ליכטמן "האתר נמצא כחמש מאות מטר מצומת הכניסה לייט"ב, אך גם בסמוך למספר כפרים פלסטיניים שתושביהם מגיעים גם הם ליהנות מהמים. מומלץ לא להגיע יחידים למקום ותמיד עדיף להגיע יחד עם מישוהו חמוש" הוא מוסיף ואומר למרות שהוא אינו מכיר באופן אישי תקריות שקרו שם לאחרונה. "לגבי הגלישה במגלשה, בעבר היו אזהרות לגבי שבירי זכוכיות ואבנים במורד המגלשה, לכן כל אחד יעשה את בדיקותיו ושיקוליו הביטחוניים כהרגשתו".

אחד מהמעיינות השווים ביותר בארץ, שוכן בדרומה של בקעת הירדן וגם בשיאו של הקיץ הנוכחי שופע מים בצורה מדהימה: בריכת המגלשה התחתונה בעין עוגיה - נחל ייטב.

את שמו העברי של הנחל, הוא קיבל לאור היישוב השוכן בסמוך לפינה המדוברת שלנו. היישוב ייט"ב, מנציח בשמו את יצחק טבנקין, מראשי תנועת העבודה וממובילי רעיון ארץ ישראל השלמה בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים שתמך בין השאר בהתיישבות בבקעת הירדן. אבל זהו רק חלקו התחתון של הנחל. נחל ייט"ב מתחיל באזור היישוב כוכב השחר במזרח בנימין ועושה את דרכו לאורך של למעלה מ-20 ק"מ עד שהוא נשפך לירדן בדרכו לים המלח.

הנחל הוא נחל איתן ואת מרבית מימיו מנצלת הרשות הפלסטינית ושואבת אותם לטובת אספקה לכפרים הסמוכים כבר בראשיתו. המים ששורדים את השאיבה זורמים במורד הנחל, עד שמספר קילומטרים מעל היישוב ייט"ב והכפר עוגיא א-תחא הם מתחילים לזרום בתעלות, חלקן לשטחים החקלאיים וחלקם באמת בטון

ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כללי בטיחות ליחי בין הזמנים ולכל השנה

אומנם החוק אינו אוסר על דיבור בטלפון סלולארי בזמן נהיגה ברכב, וזאת אך ורק במידה וברכב מותקנת דיבורית, כך ששתי ידיו של הנהג אוחזות בהגה, אולם כדאי ורצוי לצמצם למינימום את השיחות שמפריעות לריכוז בנהיגה.

תשומת הלב של הנהג נתונה לא אחת לשיחה ולא למה שמתרחש על הכביש. חוסר ריכוז בשעת נהיגה הוא מצב מסוכן ביותר. אם יש הכרח לדבר בטלפון בעת הנהיגה - יש לעשות זאת בקיצור נמרץ.

נהג עייף, הוא נהג מסוכן. מגז אויר חם, חוסר בשעות שינה, שעות נהיגה מרובות ללא עצירה, רעב וצמא, כל אלו גורמים לאיכות נהיגה ירודה, ואף מסוכנת.

• מסימיני זיהוי לעייפות בנהיגה: קושי לשמור על נתיב נסיעה ישר, עצימת עיניים, הנחת הראש על המשענת, פיהוקים, הימנעות מהתבוננות במראות גם כאשר יש בכך צורך. כל אחד מסימנים אלה מצביע על כך, שיש לעצור להתרעננות!

• במצבים של עייפות או חוסר נוחות, על הנהג לעצור בהזדמנות הבטוחה הראשונה הנקראת בדרכו ולהתרענן.

• חשוב לזכור, תאונות מתרחשות גם בשולי הכביש, חלקן אף קטלניות. לפיכך גם כשעוצרים להתרעננות יש לעשות זאת בחוכמה:

• עדיף לעצור בתחנות דלק, תחנות ריענון, חניונים או כל מקום מוגן אחר. במידה ואין אפשרות כזו, יש לעצור רחוק ככל הניתן משפת הכביש ומהפס הצהוב אין לצאת מהרכב מצידו השמאלי - הקרוב לתנועה. יש לדאוג שהרכב יראה מרחוק ע"י הפעלת אורות החירום המהבהבים ומשולש האזהרה. רצוי להתקשר למוקד 100 ולדווח על התקלה.

אופניים חשמליים וקורקינט ממונע

• האופניים והקורקינטים דומים לכלי רכב בכללי הנהיגה ובחלק מהאכיפה.

• החוק מחייב את כל רוכבי האופניים החשמליים והקורקינטים לחבוש קסדה וללבוש

ימי בין הזמנים מהווים אתגר גדול לנופשים ולמטיילים. הטיולים מהנים לכלל בני המשפחה, ולשם כך קיימים כללים שתפקידם למנוע פגיעה בהנאה על מנת שהחופשה לא תסתיים חלילה באסון.

מניסיון השנים שעברו, עולה כי חלק גדול מאירועים חריגים שהתרחשו בימי 'בין הזמנים' ובחלקם כאלה שעלו בחיי אדם נמצא כי הסיבה העיקרית היא, "אי שמירה" על כללי התנהגות ובטיחות החל מנהיגה שאינה זיהיה בדרכים, וכלה בטיולי אתגר בשטחי טבע שונים ללא הכנה וללא הצטיידות מתאימים.

חשוב לזכור כי בחופשת 'בין הזמנים' נהגים רבים, ביניהם צעירים, נהגים חדשים וחסרי ניסיון יומיומי בנהיגה עולים בהמוניהם על הכביש ונוהגים שעות ארוכות בכל רחבי הארץ, חלקם אף מובילים בכלי הרכב בני משפחה נוספים.

הנה חלק מהוראות הבטיחות שיש להקפיד עליהם בנהיגה:

• שמור על חוקי התנועה. ציית לתמרורים, כבד את פס ההפרדה הלבן, תן זכות קדימה.

• שמור מרחק מהרכב שלפניך. שמירת מרחק היא אחת מפעולות הנהיגה הפשוטות והיעילות ביותר.

• בשעת עקיפה יש להסתכל לצדדים, ולוודא שהדרך פנויה. אין להתקרב לרכב הנעקף. באופן הזה מוגבל שדה הראייה ונמנעת האפשרות לחזור לימין במקרה הצורך.

זכור! יש להאט לקראת צומת או מעבר חצייה המהירות המותרת על פי חוק ובהתאם לתנאי הדרך (כביש משובש, ראות לקויה וכו').

• לפני כל נסיעה יש לחגור חגורת בטיחות, ולהקפיד שיתר הנוסעים ברכב יהיו חגורים. שימוש בחגורת הבטיחות מצילה חיים.

• נהיגה ברכב דורשת מהנהג את מלוא תשומת הלב. בזמן נהיגה אין לעסוק בנושאים אחרים, הסתכלות במכשיר הסלולר, בקריאת הודעות ובכתיבתן.

לכל שעת הליכה). במהלך הטיול כדאי מאוד לאכול אכילה קלה, פחות ממתקים ומלוחים יותר פירות.

• יש להצטייד בלבוש מתאים הכולל: נעלים סגורות, ביגוד קל, כובע חובה ונעלי הליכה ורצוי להשתמש בקרם הגנה.

• על מנת למנוע חרדה מיותרת יש לעדכן בני משפחה/חברים על מסלול הטיול המתוכנן ועל הזמנים בו הוא אמור להתקיים ומתי צפי החזרה.

• יש להצטייד בטלפון נייד כשהסוללה מלאה ואמצעי הטענה ונייד ובטרייה נוספת לטיולי שטח.

• יש לנוע בשבילים מסומנים ובלבד, לא לסטות מהם ובוודאי לא להיכנס למקומות המסומנים בסימני אזהרה שונים של צה"ל או רשויות אחרות.

• במקרה של אירוע חירום בשטח נא להתקשר למוקד 100 ולפעול על פי הנחיית המוקד. אם אין קליטה, לנסות להגיע בבטחה למקום גבוה ולהתקשר.

• לא לטייל ולא לנוע בחושך מחשש לנפילה ממצוק וכו'.

• לנופשים בחופי הים, יש להישמע להוראות המצילים ולא להיכנס למקווי מים וים במקומות בהם אין שירותי הצלה, או לחילופין לאחר סיומם של שירותים אלו הוכח כי מרביתם של אירועי הטביעה חלו עקב כך.

• אל תסירו את עיניכם מהילדים הנכנסים למים הן בבריכות שגובה המים נמוך והן בחופי הים במים הרדודים.

אפוד זוהר בעת הרכיבה בכל סוגי הכבישים רכיבה על מדרכות אסורה על פי החוק, הרכיבה מותרת רק בנתיבים מסומנים לרכיבה, או על הכביש.

• החוק הקיים בארץ מגביל את מהירותן של האופניים החשמליות והקורקינטים ל-25 קמ"ש

• הרכיבה על אופניים חשמליים והקורקינטים מותרת על פי חוק מגיל 16 ומעלה.

• דיבור בטלפון במהלך הרכיבה אסור- הקנס: 1,000 ש"ח.

• חלה חובת מבחן תאוריה לרוכבי האופניים והקורקינטים. החובה חלה על מי שאין לו רישיון נהיגה לרכב פרטי/דו-גלגלי, מי שטרם עבר בהצלחה מבחן תאוריה, תלמידים בני 16 במהלך לימודי תאוריה מחויבים לעבור קורס קצר + בחינה ולקבל אישור כשירות לרוכב אופניים חשמליים. ניתן לעבור את המבחן החל מגיל 15.5

להלן כללי בטיחות לטיולים באתרי הטבע:

• יש להכין היטב את מסלול הטיול בין אם מדובר בנסיעה לאתרים שונים, ובין אם מדובר בטיול בחיק הטבע. ההכנה כוללת את הכרת המסלולים, משך הזמן של כל מסלול ומסלול והוראות של האחראים לגבי שעות הכניסה אליהם כמופיע בפרסומים פומביים.

• חלה חובה לבדוק מה רמת קושי המסלול והאם הוא משפחתי או למיטיבי לכת בלבד.

• חובה להצטייד במים בכמות מספקת לפחות 3 ליטר לכל מטייל. (המומחים ממליצים על לפחות ליטר מים

הנחיות למטייל ביו"ש

כל טיול ביהודה ושומרון מחייב היערכות ותיאום מראש על פי הכללים שנקבעו על ידי הגורמים המוסמכים לכך, וחלקם מצוינים בפרטי המסלולים. הטקסט המצורף במוסף זה נועד להקנות מידע וידע על המסלולים באזור, ואינו תחליף לתיאום ואישור מול הגורמים המקצועיים. מומלץ להצטייד במפות סימון שבילים 1:50,000 של החברה להגנת הטבע.

מרכז לתיאום טיולים בביקוד מרכז - 02-5305511

מוקד חירום לסיוע בכל נושא - 1208

מטיילים זכרו: שמירה על כללים נכונים הוא המתכון הבטוח ביותר לימי 'בין הזמנים' ולטיולים מהנים עם בני המשפחה והחברים.

יוצאים לנופש
ב'בין הזמנים'

מצמצמים את השימוש בכלים חד פעמיים

ושומרים על
עולם נקי יותר.

צלול

להגנת הים, האדם והסביבה